

Litteraturkrönika 1996

Av B. Pamp, C. Platzack och B. Söderberg

Björn Beskow, Torbjörn Lager och Joakim Nivre, Elementa i generativ grammatik. 104 s., Lund 1996 (Studentlitteratur). ISBN 91-44-61621-X. I denna bok presenteras den klassiska frasstrukturgrammatiken, som i mer utvecklade versioner har spelat en roll som hjälpmedel i generativa grammatikbeskrivningar de senaste fyrtio åren. Förf. ser sin bok som en praktisk, hantverksmässig orientering och menar att den bör användas som ett komplement till andra läroböcker som ger de teoretiska övervägandena bakom den moderna grammatiksynen. Bokens centrala kapitel är alla försedda med övningsexempel, till vilka facit ges i bokens slut. I anslutning till boken har förf. också utvecklat ett datorprogram, "Phrase Structure Grammar Laboratory", som beskrivs i boken. C.P.

Generative Perspectives on Language Acquisition. Empirical Findings, Theoretical Considerations and Crosslinguistic Comparisons. Utgiven av Harald Clahsen, XXVII + 500 s., Amsterdam och Philadelphia 1996 (John Benjamins). (Language Acquisition & Language Disorders 14.) ISBN 90-272-2480-3 (Eur.). ISBN 1-55619-777-2 (US). Artiklarna i denna volym är baserade på föredrag hållna vid ett möte i University of Essex 1994, där syftet var att sammanföra forskare som studerar språktillägnet från ett generativt perspektiv och diskutera de senaste empiriska och teoretiska landvinningarna. Förutom en inledning av utgivaren innehåller volymen 13 uppsatser om tillägnet av engelska, tyska, baskiska, holländska, italienska, franska och svenska; bland förf. finns Harald Clahsen, Maria Teresa Guasti, Liliane Haegeman, Nina Hyams, Jürgen Meisel, Christer Platzack, Thomas Roeper och Ken Wexler. Flera av artiklarna behandlar det infinitiva stadiet i tidigt barnspråk, men här finns också studier av interrogativer, kongruensförhållanden, klitiska fenomen och lexikal inläring. C.P.

Stephen Howe, The Personal Pronouns in the Germanic Languages. A study of personal pronoun morphology and change in the Germanic languages from the first records to the present day. XXII + 390 s. Berlin, New York (Walter de Gruyter). (Studia Linguistica Germanica 43.) ISBN 3-11-014636-3. Detta är den tryckta versionen av författarens doktorsavhandling från University of London 1995, där formen och utvecklingen hos de personliga pronomina i alla de germanska språken studeras, från de äldsta källorna till idag. Boken innehåller kapitel om de personliga pronomina i gotiska, i inskrifter med den 24-typiga futharken, i engelska, frisiska, holländska, afrikaans, langobardiska, högtyska, lågtyska, jiddish, svenska, danska, norska, färöiska och isländska. Förutom syftet att registrera den totala variationen med avseende på germanska personliga pronomen har förf. ambitionen att utifrån sitt pan-germanska material utveckla en teori för hur personliga pronomen förändras. Ett viktigt resultat här är att förändringar i ett språks substantivböjning är av betydelse för pronominas utveckling: i språk som modern isländska och nyhögtyska som bevarat den nominala böjningen uppvisar också de personliga pronomina fler formella distinktioner än i språk som t.ex. svenska, danska och norska, där substantivens böjningssystem förenklats. En viktig iakttagelse är att det i första hand är rent grammatiska kategorier som kasus som på detta sätt följer substantivets utveckling; för en semantisk kategori som person eller naturligt genus kan knytningen till den verkliga världen göra att en distinktion bevaras hos pronomenet även om den försvunnit hos substantivet. Ett annat viktigt område för förändring rör vad förf. kallar *funktionell reinter-pretation*, som t.ex. när tyskans 3. pers. pl. *sie* används med andrapersonsreferens: *Können Sie mir sagen ...?*. Förf. diskuterar också s.k. *terapeutisk förändring*, d.v.s. förändringar som t.ex. har sitt upphov i ett fonologiskt sammanfall (valet av dativ i stället för akkusativ som direkt objektsform i 3. pers. mask. sg. i svenskan, *honom* i st. f. ack. *hann*, som i samband med nominativändelsens bortfall sammanfallit med nominativ.)

Howes monografi är ett betydande verk som knappast kan förbigås av forskare som i framtiden ger sig i kast med de personliga pronomina i något germanskt språk. C.P.

Ellen-Petra Kester, The nature of adjectival inflection, XVIII + 327 s. Utrecht 1996 (OTS). (OTS dissertation series.) ISBN 90-5434-054-1. ISSN 0929-0117. Adjektivets kongruensböjning i germanska och romanska

språk står i centrum för denna avhandling, skriven inom ramen för modern generativ grammatik. Data från de skandinaviska språken spelar en viktig roll i författarens resonemang, och hon tar bl.a. upp frågan om hur dubbel definithet (*den stora hunden*) ska förstås. Ett annat område av central betydelse är de substantiverade adjektiven, typen *den lille*, *de gamla*. Sammanfattningsvis ger Kesters bok en modern beskrivning av samspelet mellan adjektivets syntaktiska och morfologiska egenskaper som knappast kan förbigås i den framtida forskningen.

C.P.

Fredrik Otto Lindeman, Studies in Comparative Indo-European Linguistics. Presented on the Occasion of his Sixtieth Birthday March 3, 1996. Edited by Helge Lødrup and Inger Moen, IV+215 s. Oslo 1996 (Novus Forlag). ISBN 82-7099-254-2. Denna festskrift till en av världens ledande indoeuropeiska forskare innehåller omtryck av 27 uppsatser av festföremålet själv, varigenom en representativ del av hans vetenskapliga författarskap blir lätt tillgängligt för dagens forskare. Huvuddelen av uppsatserna berör anatoliska och keltiska, som särskilt har intresserat Lindeman, men här finns också artiklar med mer direkt intresse för nordister och germanister, som t.ex. "Remarques sur le prétérit fort en germanique" från 1985 och "IE. **serg(h)*- 'waste away, be sick'", där förf. med argument bl.a. från gotiskan ifrågasätter Hamps förslag att t.ex. ett ord som *sorg* kan härledas ur en IE verbstam av formen **swergh*- 'vara sjuk'.

C.P.

Studies in Comparative Germanic Syntax Volume II, edited by Höskuldur Thráinsson, Samuel David Epstein and Steve Peter. XXXIV + 302 s. Dordrecht, Boston, London 1996 (Kluwer). (Studies in Natural Language and Linguistic Theory 38.) ISBN 0-7923-4215-1. Jämförande synkron och diakron syntax har blivit ett populärt forskningsområde under de senaste två decennierna, och jämförande germansk syntaxforskning har hela tiden varit ett betydande inslag i denna forskning. I den här anmälda volymen publiceras tio uppsatser som bygger på föredrag hållna vid the Ninth Comparative Germanic Syntax Workshop som arrangerades vid Harvard i januari 1994; volymen innehåller dessutom en fyllig inledning, skriven av utgivarna, där bidragen presenteras och inplaceras i ett teoretiskt sammanhang.

Så gott som samtliga bidrag är av intresse för nordiska syntaxfors-

kare, och nästan alla uppsatserna tar i ett eller annat sammanhang upp nordiska problem. Detta gäller t.ex. Molly Diesings artikel "Semantic variables and object shift", Thórhallur Eythórsson "Functional categories, cliticization, and verb movement in the Early Germanic Languages" och Christer Platzacks "Null subjects, weak Agr and syntactic differences in Scandinavian". Övriga bidragsgivare är Cynthia Allen, Anna Cardinaletti, Michal Starke, Marcel den Dikken, Jan-Wouter Zwart, Paul Kiparsky, Gertjan Postma och Johan Rooryck. Volymen avslutas med ett språkregister, ett namnregister och ett sakregister.

C.P.

*

Régis Boyer, *Histoire des littératures scandinaves*. 561 s. Fayard 1996. ISBN 35-9764-8-96-XI. Professorn i skandinaviska språk, skandinavisk litteratur och kultur vid Sorbonne, Régis Boyer, har med detta pionjärbete inte bara skapat en lärobok för sina franska studenter utan också en introduktion till Nordens litterära skatter för en bredare publik.

Ambitionen att täcka hela det nordiska språkområdet, inklusive det färöiska, isländska och finlandssvenska, liksom hela tidsperioden från runt till 1980-tal, medger självfallet inte några inträngande litterära analyser men i gengäld har Boyer försökt sammanföra de olika ländernas yttringar av skiftande litterära skeden i ett och samma avsnitt. Boyers europeiska utanförperspektiv har givit ett fruktbart grepp på ämnet. Register över verk och författare underlättar tillgängligheten, och en litteraturkronologisk tabell underlättar inplaceringen i ett europeiskt litteratursammanhang.

B.S.

Kurt Braunmüller, *Deutsch-Skandinavisch im Vergleich. Eine bibliographische Übersicht über linguistische und lexikographische Arbeiten (1945–1995)*. Revidierte, erweiterte und aktualisierte Neuauflage. 239 s. Oslo 1996 (Novus). (*Studia Nordica* 4.) ISBN 82-7099-263-1. Nio år efter det att Braunmüller gav ut en bibliografi över jämförande tysk-skandinaviska språkstudier publicerade under perioden 1945–1985 är det dags för en ny, utvidgad och fullständigt genomarbetad upplaga, som nu täcker perioden 1945–1995. Antalet titlar som förtecknas har ungefär

fördubblats; ökningen beror huvudsakligen på en kraftig tillväxt av litteraturen på området de senaste tio åren.

De förtecknade artiklarna presenteras alfabetiskt i tre huvudområden: bibliografier (26 arbeten), språkvetenskap (612), ordböcker (687). Andra ingångar till bibliografien ges i två register, ett språkregister och ett sakregister. C.P.

*Gösta Holm, Nordiska studier. Femton uppsatser om ord, namn, dialekter, filologi, stilhistoria och syntax. Festskrift till Gösta Holm på 80-årsdagen den 8 juli 1996. Redaktörer: Christer Platzack och Ulf Teleman. 199 s. Lund 1996 (Lund University Press). (Lundastudier i nordisk språkvetenskap. A 48.) ISBN 91-7966-X. ISSN 0347-8971. När f. professor i nordiska språk (1961–1981) vid Lunds universitet, Gösta Holm, fyllde 80 år hyllades han med den nyttiga typ av festskrift där jubilaren får välja ut ett antal egna artiklar som har varit svåråtkomliga men som väl förtjänar att ges ut igen. Etymologiska studier av både appellativ och namn dominerar samlingen. En del har räckvidd utöver ett enskilt ord; det gäller för t.ex. bidragen om ordbildningselementet *-tida* (i exempelvis *samtida*) och de germanska *-sta*-namnen. Därjämte finns bl.a. en studie över de nordiska dialekterna i Nordskandinavien och deras historiska bakgrund och ett betydande lärdomshistoriskt bidrag om Carl Johan Schlyter som textutgivare. En bibliografi över Gösta Holms tryckta skrifter 1976 (då han fick en festskrift med bibliografi till sin 60-årsdag) – 1996 samt person-, sak- och ordregister avslutar boken. B.P.*

Christer Laurén och Marianne Nordman (red.), Fackspråk i olika kontexter. Forskning i Norden. Leena Kylmänen (teknisk redigering), 129 s., Vaasa 1996. (Vaasan ylipiston julkaisuja.) (Proceedings of the university of Vaasa 13.) ISBN 951-683-636-4. ISSN 1238-7118. Denna volym innehåller, förutom en inledande översikt av utgivarna, tio uppsatser presenterade vid ett minisymposium för nordiska fackspråksforskare, arrangerat av Inst. för nordiska språk i Vasa 1995. Ämnesmässigt spänner uppsatserna över ett vitt fackspråkligt fält: Randi Sæbøes och Odd Kjetil Rangness beskriver försöken att skapa en norskspråkig oljeterminologi, Lars-Erik Edlund ger en översikt över det fackspråksmaterial som ingår i de svenska dialektarkiven, Outi Järvi presenterar en studie av användargränssnitten i vissa Macintoshprogram, och Hans Land-

qvist undersöker skillnaden mellan svenskt författningsspråk i Finland och i Sverige. Nina Puuronens uppsats handlar om dynamiska fackbegrepp och deras språkliga uttryck och Øivin Andersens om teori och empiri och språkvetenskapens medel för generalisering och empiriska observationer. Volymen innehåller också en uppsats av Sigurður Jónsson om den isländska fackspråkliga språkplaneringen under 1900-talet, och en avslutande artikel där utgivarna diskuterar frågan hur exklusivt fackspråket egentligen är. C.P.

È. A. Makaev, *The Language of the Oldest Runic Inscriptions. A Linguistic and Historical-Philological Analysis. Translated from the Russian by John Meredig in consultation with Elmer H. Antonsen. 137 s. Stockholm 1996 (Gotab AB). (Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitetsakademien. Filologisk-filosofiska serien 21.) ISBN 91-7402-259-8.* Makaev publicerade under 60-talet en rad arbeten i germanistik, som p.g.a. språkbarriären aldrig blev tillgängliga för annat än ett fåtal i Västeuropa och Amerika. När nu Moskva-boken från 1965 om de äldsta runinskrifterna översatts till engelska efter mer än trettio år kunde man vänta sig att den vore helt föråldrad. Så är emellertid inte fallet annat än till dels. Boken har fortfarande mycket att ge, inte minst p.g.a. sina metodiska krav.

Inledningsvis går Makaev hårt åt delar av 60-talets runologi, i efterhand inte alltid helt rättvisande kan man tycka. I bokens andra kapitel hävdar han — mot en bakgrund av de germanska språkförhållandena under århundradena efter Kr.f. — att de äldsta 24-typiga runorna representerar en samgermansk koiné. I det tredje, i dag fortfarande mycket aktuella kapitlet behandlar han relationerna mellan fonem och grafem. Här fokuseras fr.a. skriftplanet, och detta hålls inledningsvis klart åtskilt från det språkliga för att först därefter relateras. Den runska paleografin jämförs med klassiska alfabet vad gäller tillämpningen av kolometriska principer, epentes, kombinationen /nasal+homorgan konsonant/, grafemens uni/multifunktionalitet, digrafi/bindrunor och ideografiskt teckenbruk. — Här som på många andra ställen efterlyser Makaev fördjupade undersökningar. Mycket av vad han begär har exekverats under tiden som gått och än mer är dessutom på väg. Kanske har Makaev indirekt bidragit till mycket i tiden: rungrammatiker, runlexikon, nya utgåvor etc. Men det är en annan fråga.

I bokens senare del redovisas det underliggande materialet: den då aktuella korpusen, både inskrifter och brakteater, namnen i korpusen,

dess grammatiska former samt dess ordförråd. Boken är också försedd med ett förord av Elmer H. Antonsen, som ju även biträtt översättaren John Meredig. B.S.

Mål i sikte. Studier i dialektologi tillägnade Lennart Elmevik. 459 s. Uppsala 1996. ISBN 91-85540-73-0. Den festskrift till professorn i nordiska språk vid Uppsala universitet, Lennart Elmevik, som anmäls här saknar uppgift om förlag eller distributör; däremot meddelas att allt utom tabula gratulatoria och den avslutande bibliografin över festföremålets tryckta skrifter 1962–1995 även ingår i *Svenska landsmål* 1995. Redaktionskommittén består av Maj Reinhammar, Gerd Eklund, Lena Peterson, Mats Thelander och Claes Åneman. En minoritet av bidragen är namnstudier; hit hör artiklarna av Lars-Erik Edlund, Lars Hellberg och Jan Paul Strid. Om växttermer skriver Gerd Eklund och om ordet *dialekt* och dess synonymer Gun Widmark. Åtskilliga uppsatser — alltför många för att kunna räknas upp — behandlar enskilda dialektord. Bland bidrag som avhandlar ett mer omfattande ämne kan nämnas Mario Alieni, "Theoretical aspects of lexical motivation", Erik Olof Bergfors, "Tilljämningen a > ä i dalmål och dalabergslagsmål", Inger Ejskjær, "Adjektivisk brug af nogle substantiver i danske dialekter", Christer Platzack, "Subjektsutelämning i älvdalsmålet", Maj Reinhammar, "Före-läsning. Mer om prepositionsbruket i de kasusböjande dialekterna", och Henrik Williams, "Till frågan om runsvenska dialekter". — Om ännu en festskrift till Lennart Elmevik se nedan s. 221. B.P.

Proceedings of the thirteenth Scandinavian conference of linguistics, ed. by Lars Heltoft and Hartmut Haberland, 495 s., Roskilde 1996 (Roskilde University). ISBN 87-90132-12-2. Den trettonde skandinaviska lingvistikonferensen hölls i Roskilde 1992; här publiceras nu 40 av föredragen, indelade i åtta teman: grammatik, språkhistoria, fonologi, sociolingvistik och antropologisk lingvistik, pragmatik och diskursanalys, kommunikation och textanalys, tillämpade studier och neurolingvistik. Bland artiklarna kan nämnas Peter Eisenbergs "Syntaktische Funktionen und semantische Rollen: Subjekt, direktes und indirektes Objekt im Deutschen", Peter Harders "On Content and Expression in Syntax", Jens Allwoods "On Dialogue Cohesion", Lars Heltofts "Topics in Danish and in Universal Pragmatics" och Elisabeth Ahlséns "Activity-

based Communication Analysis of Aphasia". Volymer är tillägnad minnet av en av deltagarna, Ludovica Koch, som avled blott 52 år gammal 1993. Hennes artikel "Fire kindles on Fire. Knowledge and Experience in the Poetic Edda" ingår bland de språkhistoriska arbetena. C.P.

Studies in the development of linguistics in Denmark, Finland, Iceland, Norway and Sweden. Papers from the conference on the history of linguistics in the Nordic countries, Oslo, November 20–22, 1994. Edited by Carol Henriksen, Even Hovdhaugen, Fred Karlsson and Bengt Sigurd. 378 s. Oslo 1996 (Novus forlag). ISBN 82-7099-259-3. Denna bok är resultatet av ett symposium arrangerat på ett förberedande stadium av NOS-H projektet "The History of Linguistics in the Nordic Countries". Volymer innehåller 13 uppsatser om skilda delar av den nordiska lingvistikens historia; en övergripande och mer balanserad framställning kan förväntas i projektets slutrapport, som beräknas ligga klar 1998. Claes-Christian Elert redogör för studiet av ljudläran i Norden fram till 1900, en studie som kompletteras av Stig-Örjan Ohlssons artikel om Hiärnes insatser inom fonetiken. Den danska lingvistikens historia ägnas tre bidrag: Hartmut Haberland skriver om pragmatiken, och Michael Herslund om den generativa lingvistik; därtill kommer en artikel av Inge Lise Pedersen om dansk dialektforskning. Från norsk horisont finns en översikt av Ernst Håkon Jahr om nynorsk språkforskning, en artikel av Andrew Robert Linn om stilistiska drag i Ivar Aasens verk, samt Brit Mæhlums översikt över norsk och nordisk sociolingvistik. Pekka Sammallahti beskriver den finno-ugriska språkforskningen i Norden. Utförligast är den isländska lingvistikens historia behandlad: Margrét Jónsdóttir skildrar perioden före 1800, Guðrún Kvaran 1800-talet, och Höskuldur Tháinsson 1900-talet; därtill kommer en artikel av Sigurður Pétursson om studiet av latinsk grammatik på Island. Boken avslutas med ett namnregister. C.P.

*

Egils Saga. Die Saga von Egil Skalla-Grimsson. Herausgegeben und aus dem Altisländischen übersetzt von Kurt Schier. 391 s. München 1996 (Eugen Diederichs Verlag). (Saga. Bibliothek der altnordischen Literatur. Island — Literatur und Geschichte.) ISBN 3-424-01262-9. Enligt förla-

gets uppgift är detta en "Vollständige Neubearbeitung der Ausgabe Die Saga von Egil. Düsseldorf/Köln 1978". Boken innehåller inga självständiga forskningsinsatser men torde väl tjäna sitt syfte att inför den tyskspråkiga allmänheten presentera ett av den fornisländska litteraturens storverk. Själva översättningen, som av stickprov att döma är invändningsfri, baserar sig huvudsakligen på Sigurður Nordals utgåva men har haft ett viktigt stöd i Rolf Hellers tolkning till tyska 1982. Skaldestroferna översätts ordagrant och får därefter en utförlig förklaring; därutöver meddelas i tysk översättning i ett appendix Egils tre viktigaste dikter: *Höfuðlausn*, *Sonatorrek* och *Arinbiarnarkviða*. Ett annat appendix ger utförliga kommentarer till översättningen, främst hämtade från Finnur Jónsson, Sigurður Nordal och artiklar i *Kulturhistoriskt lexikon för nordisk medeltid*. Vidare finns, förutom en kort inledning, flera kartor, namn- och sakregister samt genealogiska översikter. Det kan noteras att släkttavlorna över "die wichtigsten Mitglieder des norwegischen Königshauses" förtecknar endast manliga medlemmar, vilket gör att en av sagans viktigaste kungliga personer, Erik Blodyx' hustru drottning Gunnhild, har förbigåtts. B.P.

Britta Olrik Frederiksen & Finn Hansen (eds.), Bibliotheca Arnemagnæana. A Jón Helgason condita. Vol. XL. Opuscula Vol. X. 323 s. Köpenhamn 1996 (C.A. Reitzels forlag). ISBN 87-7421-992-8. Det mäktigaste bidraget i denna volym är Ole Widdings posthumt publicerade "Norrøna Marialegender på europæisk baggrund."

Här behandlas de viktigaste av de samlingar som bildade underlag för Ungers utgåva av Mariu Saga (1871). Författaren listar innehållet och undersöker miraklernas källor och kan därvid konstatera att direkta latinska förlagor för de olika samlingarna inte stått att finna. Samlingarna grupperas efter tre tillkomstsleden, där det första, som karakteriseras av korta, lokala legender, saknas i det isländska materialet medan det andra skedets sammansatta samlingar fortfarande har korta legender men nu med fokus på det övernaturliga. I det sista skedets klostresamlingar är legenderna ordnade efter personernas rang. — Laura Tomassini, som bidragit till redigeringen av Widdings artikel, ansluter också med en egen artikel om Mariu saga.

Bland de övriga bidragen märks ytterligare två undersökningar av den latinska bakgrunden till isländskt stoff, författade av Svanhildur Óskarsdóttir respektive Wilhelm Heizmann samt två smärre textutgåvor av John Tucker respektive Jon Gunnar Jørgensen.

Jonna Louis-Jensen tyder *Marginalia poetica*, och andra kortare bidrag består av Mariane Övergaard, Finn Hansen, Brita Olrik Frederiksen och — posthumt — av Helle Jensen. B.S.

Hansische Literaturbeziehungen. Das Beispiel der Þidreks saga und verwandter Literatur. Herausgegeben von Suzanne Kramarz-Bein, XXIV + 315 s. Berlin, New York (Walter de Gruyter). (Ergänzungsbände zum Reallexikon der Germanischen Altertumskunde, 14.) ISBN 3-11-015022-0. Genom hansan överfördes delar av den (låg)tyska hjältesagetraditionen till Skandinavien. Ett exempel på detta är Didrikssagan, nedtecknad i Bergen vid mitten av tolvhundratalet. Denna saga, som brukar räknas till riddarsagorna eller fornaldarsagorna, behandlas i den här anmälda volymen utifrån flera olika infallsvinklar. Utgivaren ger i inledningen en översikt över den moderna forskningen runt hansans inflytande på den norröna litteraturen med utgångspunkt i Diderikssagan, bl.a. frågan om huruvida man bör betrakta denna och liknande texter som rena översättningar eller som kompilatoriska norröna original.

De fjorton uppsatserna i volymen är ämnesmässigt ordnade i fem olika delar. Alois Wolf och Thomas Behrmann ger den litteraturvetenskapliga och historiska bakgrunden till Didrikssagan, Edith Marold, Hans-Peter Naumann, Heinrich Beck, Gert Kreutzer, Ulrike Sprenger och Otto Gschwantler skriver om olika problem knutna till just Didrikssagan (berättelsestruktur, komik, dess karaktär av samtidsdiktning m.m.), Heiko Uecker och Suzanne Kramarz-Bein studerar det nordiska i Didrikssagan och jämför den med Karlamagnus saga, Peter Göhler och Hermann Reichert behandlar dess paralleller med Niebelungenlied och annan tysk hjältediktning, och Rudolf Simek och Stefanie Würth drar in besläktade norröna texter, Kungaspegeln och Alexanders saga. C.P.

Isländische Antiksagas. Band I. Die Saga von den Trojanern, Die Saga von den Britischen Königen, Die Saga von Alexander dem Grossen. Herausgegeben und aus dem Altisländischen übersetzt von Stefanie Würth. 342 s. München 1996 (Eugen Diederichs Verlag). (Saga Bibliothek der altnordischen Literatur.) ISBN 3-424-01261-0. Stefanie Würths tyska översättning av tre fornisländska sagor med latinska förlagor utgör den första volymen av en ny serie utgåvor i Kurt Schiers Saga Bibliothek. Serien har som motto "Unterhaltung und Gelehrsamkeit" och vänder

sig till en bred tyskspråkig publik i syfte att presentera Nordens medeltida bidrag till världslitteraturen. I den aktuella volymen återspeglas den inte mindre intressanta isländska receptionen av europeisk medeltidslitteratur. Här presenteras nämligen de isländska versionerna av tre i hela det medeltida Europa ytterst populära historiska romaner om trojanernas öden efter Trojas fall, om det brittiska rikets tidiga kungar och om Alexander den stores fantastiska dåd.

Översättningarna är tilltalande och kompletteras dessutom med en ytterst sakkunnig efterskrift. Där behandlas inte bara den filologiska och litterära bakgrunden vad gäller förlagor och skandinaviska översättningar. Här presenteras också översättnings- eller, kanske snarare, överföringstekniken och vad man ur den kan utläsa om den presumptiva publikens intressen och användningen av texterna. På typiskt medeltida sätt bearbetas de vid överföringen genom kortningar och tillägg, i det här fallet med resultatet att själva händelseutvecklingen kommer att betonas i en sakliga anda. Skrifterna har uppenbarligen uppfattats som historiska texter och tjänat inte bara underhållande utan också informativa syften. Det gör också Würths bok. B.S.

Jenny Jochens, Women in Old Norse Society. XIII + 266 s. + 1 pl. Ithaca and London 1995 (Cornell University Press). ISBN 0-8014-2260-4. Islänningasagorna, kungasagorna, samtidssagorna och de fornisländska lagarna utgör materialet för denna ambitiösa och omfattande fornvästnordiska studie, som kännetecknas av en skarp blick för vad man kan vänta sig finna och inte finna i den utnyttjade litteraturen ("The solitary tasks of spinning and weaving rarely led to conflicts, did not demand legal attention, and did not reach the ears of storytellers, and thus bequeathed nothing but silence to law and literature"). I fem kapitel analyseras den fornisländska kvinnans roll i giftermålet, sexuallivet, fritiden och arbetet, med ett speciellt avsnitt ägnat åt det som i stor utsträckning bar upp den isländska ekonomin, nämligen den ursprungligen helt kvinnodominerade ylletillverkningen, som var så väsentlig att vadmal blev en viktigare värdemätare än silvret. Kristendomens roll för kvinnans ställning analyseras ingående, likaså arvet från hedendomen. Jochens demonstrerar en suverän behärskning av det väldiga stoffet och formulerar sig engagerande och elegant. Det råder inget tvivel om att hennes arbete är ett oundgängligt tillskott till inte bara den fornnordiska genushistorien utan också den fornnordiska kulturhistorien över huvud taget. B.P.

Marianne E. Kalinke, The Book of Reykjahólar. The Last of the Great Medieval Legendaries. 322 s. Toronto, Buffalo, London 1996 (University of Toronto Press). ISBN 0-8020-0824-0/0-8020-7814-1. Strax före den isländska reformationen på 1530-talet kompilerade Björn Þórleifsson på gården Reykjahólar medeltidens sista stora legendarium, Reykjahólarboken. Syftet var uppenbarligen inte religiöst utan boken tillkom snarast ur ett perspektiv som kan jämföras med tidigare medeltida samlarprojekt som Snorre-eddan och Hauksbók. Här förenas alltså i högre grad lust med lärdom än moral med didaktik. Björn är vad Kalinke kallar en mytsamlare. Boken åsamkade också läsare som väntat sig uppbyggelse en viss besvikelse.

I en grundligt lärd och mycket underhållande utredning presenterar Marianne Kalinke inledningsvis den tyska legendtraditionen och dess senmedeltida utveckling samt inledningen till Islands reformationstid. Därefter behandlar hon legendariets lågtyska källor och studerar Björn som kopist, översättare, redaktör och kompilator.

I det femte kapitlet, *The communion of saints*, demonstrerar hon hur boken byggs upp genom en väv av intertextuella referenser och trådar som leder ut ur boken till legendtraditionen i stort. I det följande jämförs bokens versioner av legenderna om Kristoffer, St Görän, Hieronymus samt Johannes Crysostomos med motsvarande bevarade, betydligt knappare kontinentala legender. De isländska versionerna, utbroderade som de är med bl.a. folkliga sagomotiv, bör emellertid återgå på förlorade tyska original, och på så sätt bidrar de isländska legenderna till att komplettera bilden av den tyska legendtraditionen. Kapitel 7 behandlar på ett lika spännande sätt bl.a. det litterärt romantiska tillskottet i legenderna om Gregorius syndaren, om kejsarparet Henrik och Kunigunda samt om Osvald, kung av Northumbria. Dessa legender tillhör en typ som Kalinke med anknytning till Northrop Frye benämner "Sacral romances."

I det avslutande kapitlet analyseras Björns hållning till sitt stoff och bokens reception som den avspeglar sig i bl.a. marginalanteckningar o.d. Boken är försedd med register som underlättar sökandet i denna både roande och belärande skrift.

B.S.

Mats Malm, Minervas äpple. Om diktsyn, tolkning och bildspråk inom nordisk göticism. 299 s. Stockholm/Stehag 1996 (Brutus Östlings Bokförlag Symposion). ISBN 91-7139-290-4. Denna litteraturvetenskapliga doktorsavhandling studerar i nedslag den danska och svenska receptionen

av fornisländska dikter och sagor från och med renässansen till och med 1800-talets tidiga romantik. Det övergripande syftet är att skapa en teoretisk förståelse för brytningar i diktsyn och estetik och därmed förenade formella element som översättning och bildspråk, och då särskilt relationerna mellan allegori och symbol.

Centrala för undersökningen är begrepp som pragmatisk och metafysisk diktsyn (kap.2 Diktsynen), substitutiv och analog allegori (kap.3 Allegorin), formens och diktens innehåll (kap.4 Bildspråket).

I femte kapitlet, Översättningen, demonstreras inte bara hur översättandet av latinska respektive folkspråkliga forntexter skett över tiden utan också hur behovet att återge främmande versformer bidragit till uppkomsten av poetisk prosa och fri vers. Kapitlet har relevans långt utöver det nordiska stoffet — så författarens anspråk på resonemangens generella giltighet även för europeisk litteratur som helhet förefaller inte omotiverade.

B.S.

Lotte Motz, The King, The Champion and The Sorcerer. A Study in Germanic Myth. 148 s. Wien 1996 (Verlag Fassbaender). (Studia Mediaevalia Septentrionalia 1.) ISBN 3-900538-57-3. Med utgångspunkt i det norröna materialet behandlar Motz i tur och ordning Frej "The Sacred King", Tor "The Champion of Men" och Oden "The Wanderer". Avslutningsvis följer en jämförelse mellan vaner och asar som mynnar ut i en rekonstruktion av "the primitive Germanic pantheon".

Redan i inledningen deklarerar att det hävdvunna betraktelsesättet med vanerna som fruktbarhetsgudar och asarna som krigsgudar inte motsvaras av källornas vittnesbörd (s.9). Slutkapitlet visar att överlappningen är så stor att t.ex. Frej och Tor bör återgå på en och samma ursprungliga fruktbarhetsgud (s.22). Den nordiska gudatriaden skulle därmed — för att förenkla kraftigt — inte heller vara ett utflöde av en indoeuropeisk social triad utan snarare spegla både en nordlig-östlig schamanistisk tradition och ett sydligt inflöde. Motz utnyttjar förutom litterära källor också etymologier, teofora ortnamn, latinska auctorer och arkeologiska rön, tyvärr inte alltid de aktuellaste (litteraturlistan upptar förvånansvärt få arbeten från de senaste tio åren). Det är synd för boken driver intressanta teser i anknytning till ett mer kontextuellt synsätt än äldre strukturalism.

B.S.

Else Roesdahl and Preben Meulengracht Sørensen (eds.), The Waking of Angantyr. The Scandinavian past in European culture. Den nordiske fortid i europæisk kultur. 229 s. Oxford 1996 (Aarhus University Press). (Acta Jutlandica LXXI:1. Humanities Series 70.) ISBN 87-7288-435-5. I anslutning till den internationella utställningen Viking og Hvidekrist 1992–93 utgavs boken *Från vikingar till korsfarare* med Else Roesdahl som redaktör. Den vackert illustrerade *The waking of Angantyr* avser att komplettera denna genom att visa hur det fornnordiska integrerats i europeisk kultur. Boken består av tio föredrag från ett tvärvetenskapligt symposium på Sandbjergs slott i Jylland 1992. Titeln härrör från den engelska benämningen på en scen i *Hervararsagan*, vars första översättning till engelska f.ö. baseras på Olof Verelius svenska utgåva från 1672, den första tryckta utgåvan av sagan. Denna kom för övrigt att, via Björners Nordiska kämpadater, inspirera Tegnér till *Fritiofs saga*.

Boken behandlar receptionen av det fornnordiska i Europa, dels i inträngande filologiska analyser av den engelska (Christine E. Fell och David M. Wilson), dels i mer översiktliga exposéer, som Francois Xavier-Dillmans av den franska receptionen och Wilsons av den europeiska bildreceptionen. Också de europeiska återverkningarna på skandinavisk litteratur diskuteras (Bo Jansson). Därtill kommer ett bibliografiskt avsnitt av Hans Bekker-Nielsen och Jørgen Højgård-Jørgensen.

Den dominerande delen av boken rör den tyska receptionen och här inriktas analyserna framför allt på stoffets ideologiska funktioner. Pål Hougen skriver om kejsar Wilhelm och Norges heroiska forntid, Michael Müller-Wille om nazisternas missbruk av samma motiv, Inge Adriansen jämför danskarnas och tyskarnas ideologisering av materialet i kampen om Slesvig. Och Gerd Wolfgang Weber jämför i en något lång och ytterst temperamentfull uppsats det tyska och skandinaviska, och då framför allt svenska återbruket av forntiden i legitimerande eller chiliastiskt syfte.

B.S.

Völuspá. The Sibyl's Prophecy. Edited, Introduced and Annotated by Hermann Pálsson. 118 s. Edinburgh 1996 (Lockharton Press). ISBN 1-874665-06-0. Hermann Pálsson är professor emeritus vid Edinburghs universitet och har gjort sig känd som forskare i samt utgivare och översättare av fornvästnordiska texter. Han tar sig här an en av de viktigaste eddadikterna, *Völuspá* (det är störande att tryckeriet varken i

dikttiteln eller i andra fornisländska ord har klarat av att åstadkomma ett korrekt "o med hake": haken är genomgående vänd åt fel håll). I en fyllig inledning diskuteras Völuspá och andra relevanta texter, völvagastalten, kristna influenser, diktens olika naturscenerier, dess tillkomst samt handskrifterna. Texten, som återges normaliserad med utgångspunkt som sig bör i Codex Regius och kompletterad med ett flertal läsningar från Hauksbók, är försedd med knapphändiga textkritiska synpunkter. I en kommentardel översätts dikten strof för strof till engelska och tolkas ingående. Detta, det förhållandet att den fornisländska texten som har nämnts är normaliserad och en glossar med elementära grammatiska upplysningar gör boken mycket lämplig för nybörjarundervisning i fornisländska. B.P.

*

Merete Anderssen, The Acquisition of Functional Categories. 166 s. Oslo 1996 (Novus Press). (Tromsø Studies in Linguistics.17.) ISBN 82-7099-265-8. Denna MA-avhandling tar sin utgångspunkt i Radford *Syntactic Theory and the Acquisition of English Syntax* (1990), som arbetar inom ramen för Chomskys *Principle and Parameter Theory*. Merete Anderssen går dock vidare i den generativa utvecklingen och genomför sin undersökning inom ramen för Chomskys *Minimalistic Program* (1992). Språkfilosofisk bakgrund och teorier presenteras utförligt liksom de datainsamlingstekniker som kan belysa inte bara barnens faktiska tal (performans) utan också deras kunskaper i grammatik (kompetens).

Undersökningen baseras på fyra barns utveckling med avseende på hjälpverb, subjekt-verb-kongruens, *do*-stöd, *to*-infinitiv, *wh*-frågor, ja- och nejfrågor, huvud- och bisatstyper. Data stöder utgångshypotesen att barnens tidiga grammatik är lexikal och att satsfunktionerna utvecklas genom triggering av huvudsakligen obundna morfem i engelskan. AgrSP utlöses sålunda av hjälpverb. TP-utvecklingen kan ske på två olika sätt, endera genom att hjälpverbsdummin *do* leder till identifikation av finit verb och därmed till specifikationen /+ tempus/ (vilken senare utvecklas vidare) eller genom *to*-infinitivmärket till identifikation av infinitiv /-tempus/. I en särskild klass står CP, som dock initialt utlöses av *wh*-fraser. På den punkten för författarinnan en mycket spännande och vittgående diskussion, som bl.a. rör V₂-strukturerna i både engelskan och andra germanska språk. B.S.

Anne Brautaset, Inversjon i norsk mellomspråk. En undersøkelse av inversjon i stiler skrevet av innlærere med norsk som andrespråk. 186 s. Oslo 1996 (Novus forlag). (Tromsø-studier i språkvitenskap 18.) ISBN 82-7099-268-2. ISSN 0333-2543. Denna monografi, som är den tryckta versionen av författarens hovedfagsavh., handlar om inversionsfel i uppsatser på norska skrivna av 12 utländska studenter med hindi, bengaliska, singalesiska, engelska, kinesiska, akan och ewe som modersmål. Sedan tidigare vet vi av studier i norskt, svenskt och tyskt interimsspråk (mellomspråk) att fel mot kravet på att det finita verbet ska stå på andra plats i huvudsatsen är vanligt förekommande hos andraspråksinlärare; en av de uppgifter som författaren ställer sig är att bekräfta detta i sitt eget material. Hon undersöker också vilka typer av inversionsfel som förekommer (härvid också felaktigt bruk av inversion i bisats), feltypernas frekvens och huruvida inversionsfelen blir färre med ökad förmåga att uttrycka sig på norska. Något överraskande visar denna del av undersökningen att endast sju av de tolv informanterna överhuvudtaget gör något inversionsfel i huvudsats; hos dessa varierar felkvoten mellan 4 och 41 %.

Efter den grundläggande kartläggningen av inversionsfelen undersöker förf. närmare hur de kan tolkas, under vilka betingelser de uppträder och varför informanterna gör eller inte gör inversionsfel. Ett resultat, som också har stöd i svenska undersökningar, är att många andraspråksinlärare undviker strukturer med inversion, d.v.s. de har en högre frekvens subjektinledda huvudsatser än modersmålstalande.

C.P.

Anne Hvenekilde, Vigdis Alver, Elisabeth Bergander, Vigdis Lahaug og Kari Midttun, Alfa og Omega. Om alfabetiseringsundervisning for voksne fra språklige minoriteter. 334 s. Oslo 1996 (Novus). ISBN 82-7099-270-4. Denna bok presenterar resultaten från projektet "Alfabetiseringstilbudet for voksne fremmedspråklige", lett av Anne Hvenekilde. Målet för projektet var att få större kunskap om alfabetiseringsundervisningen för vuxna från språkliga minoriteter i Norge och komma med förslag till förbättringar av utbudet både kvantitativt och kvalitativt. Den här publicerade boken innehåller mer av beskrivning och mindre av förslag till förbättringar.

I de inledande kapitlen ger förf. bl.a. en översikt över internationell forskning runt läs- och skrivefärdighet hos vuxna, utvecklingen av skrivförmågan i tredje världen och läs- och skrivefärdigheten i de moderna

västerländska samhällena. Huvuddelen av boken handlar om förhållandena i Norge, där den juridiska bakgrunden utgörs av en paragraf om undervisningen av vuxna analfabeter i *Lov om voksenopplæring*. Till stöd för det konkreta alfabetiseringsarbetet ligger ett kapitel om undervisning av analfabeter i en ramplan för undervisning i norska för vuxna; enligt förf. bygger denna på flera motstridiga principer.

Efter en kort översikt över tidigare forsknings- och utvecklingsarbete inom området i Norge följer så en presentation av själva undersökningen. Denna bygger på en insamling av olika slags data: klassrumsobservationer, intervjuer med elever i alfabetiseringsklasser, testning av muntlig och skriftlig färdighet hos elever i sådana klasser, observation av kommunikation i en alfabetiseringskurs och intervju med lärare och elever, en enkät riktad till alfabetiseringslärare över hela landet, samt samtal med elever, lärare och administratörer i Oslo, Bergen, Göteborg och Köpenhamn. Bland de aspekter som redovisas finns en jämförelse mellan läroplanens, elevernas och lärarnas uppfattning av målet med alfabetiseringsundervisningen, en redogörelse för hur elevernas läs- och skrivförmåga utvecklas, en genomgång av olika sätt att se på läsning och läsinlärning, en diskussion av valet av alfabetiserings- och undervisningsspråk, samt en redogörelse för hur undervisningen och läromedlen är organiserade. I det avslutande kapitlet ges förutom en kort sammanfattning också ett par förslag till kvantitativa och kvalitativa förbättringar.

C.P.

Ernst Håkon Jahr og Olav Skarre (red.), Nordnorske dialekter. 260 s. Oslo 1996 (Novus forlag). ISBN 82-7099-252-6. De för norska förhållanden relativt föga utforskade nordnorska dialekterna är föremål för detta arbete, vilket har som mål att göra ämnet "lett tilgjengelig for elever og studentar, forskarar og språkforskerar", som det formuleras i förordet. Boken består av två delar. Den första (s. 9–79) är skriven av redaktörerna själva och ger en allmän översikt över de nordnorska dialekterna. Med hjälp av handfasta kriterier som apikokakuminalt *l*, jämviktsregeln, apokope, cirkumflex, femininernas bestämda form i singularis, vissa personliga pronomina etc. diskuteras indelningen av nordlands-, troms- och finnmarksmålen. Den andra delen består av tidigare publicerade artiklar av norska dialektologer om nordnorska dialekter, delvis hämtade från den av Ernst Håkon Jahr utgivna *Den store dialektboka* (1990). Här medverkar bl.a. Kåre Elstad, Alfred Jakobsen, Tove Bull, Ragnvald Iversen och Kjell Ivar Vannebo.

Bidragen behandlar dels hela det nordnorska området, dels enskilda dialektdrag i Nordland, Troms och Finnmark. Boken avslutas med en studie av dialektal socialisation på Svalbard, av Brit Mæhlum. — Framställningen beledsagas av talrika kartor och sammanlagt 40 språkprov. Den tänkta målgruppen torde ha kunnat utökas ytterligare om de senare hade försetts med transskriptioner och översättningar. B.P.

Ernst Håkon Jahr (ed.), Sociolinguistics in Norway. 182 s. Berlin, New York 1995 (Mouton de Gruyter). (International Journal of the Sociology of Language 115.) ISSN 0165-2516. Den norska språksituationen — utan en talad standardvarietet men med två konkurrerande skriftliga standarder, båda med starka geografiska, kulturella och politiska symbolvärden — har inte bara fascinerat studenter i nordiska språk under långa tider. Den har också givit upphov till en mer genomlyst språksyn och språkdebatt i Norge än i Norden i övrigt, och därmed även bidragit till att ge Norge en internationellt mycket stark ställning inom sociolinguistiken — långt innan den termen över huvud taget fanns. Detta omvittnar Peter Trudgill i sin inledande, kritiska översikt över norsk språksociologi under perioden 1970–1991. Och detta belyser även Mats Thelander i sin mycket positiva recension av Brit Mæhlums avhandling från 1992: *Dialektal socialisering. En studie av barn och ungdoms språkliga strategier i Longyearbyn, Svalbard*. Med detta antropologiskt inriktade pionjärbete fylls inte bara en forskningslucka, som påtalas av Trudgill, utan vi får en inblick i en veritabel språksociologisk experimentverkstad där utvecklingen sker från scratch.

I Nordnorge möts annars sedan gammalt tre olika språk: norskan, finskan och samiskan. I artikeln "Language maintenance and loss in an originally trilingual area in North Norway" diskuterar Tove Bull utvecklingen, eller närmare bestämt den mer än 100-åriga norvagiseringen av den ursprungligen trespråkiga havssamebyn Furuflyten. Här har en klåfingrig språkpolitik lett till en stigmatisering och språkförlust som de samiska kärnområdena undgått.

Stadsmål tas upp i två artiklar. Bergensmålets utveckling bland ungdomar behandlas inom ramen för TUB-projektet (Talemål hos ungdom i Bergen 1978–1983) av Helge Sandøy, som tycker sig finna att unga människor i sitt tal nu i högre grad markerar sin lokala tillhörighet än den sociala. Därmed skulle de språkliga skillnaderna mellan olika klasser, kön och situationer alltså minska. I en rapport från TAUS-projektet (Talemålsundersøkelsen i Oslo 1971–1976) redovisar

dock Eskil Hanssen klara skillnader i talsyntaxen mellan olika kön, ålder och areor; den syntaktiska stratifieringen är emellertid inte sådan att man kan tala om någon särskild socialgruppsyntax.

En fortsättning på Trudgills översikt bildar Geir Wiggens beskrivning av 90-talets norska språksituation och den forskning som denna givit upphov till. Helge Omdal, som var en av dem som initierade TUB-projektet, tar upp aktuella attityder till olika varieteter och menar att en ökad tolerans skapat förutsättningar för bevarande av dialekter och andra varieteter och därmed dessas inträngande på nya domäner.

Under rubriken "The function of the standard variety: a contrastive study of Norwegian and Polish" jämför Ernst Håkon Jahr och Karol Janicki förhållandena i Polen, där standardvarietetet har en extremt hög prestige, och i Norge, där det är förbjudet att försöka ändra barns sätt att tala och där nynorska och bokmål utgör konkurrerande skriftvarieteter. I anslutning till Le Page och Tabouret-Kellers termer kan polskan därmed beskrivas som ett prototypiskt fokuserat språk medan Norge — inte oväntat — kan sägas ha en diffus språksituation.

Boken avslutas med att Joseph Tomei presenterar inläggen på amerikanska antropologiska sällskapets årliga möte 1993: *The practice of preservation: Views from Linguists working with Language Renewal 1993*. — Volymen ger en värdefull inblick i de senaste tjugo årens norska forskning. När får vi något liknande för Sveriges del? B.S.

Ord om ord. Årsskrift for avdeling for leksikografi 1996. 80 s. Oslo 1996 (Universitetet i Oslo. Institutt for nordistikk og litteraturvitenskap. Avdeling for leksikografi.) ISSN 0806-7791. Volymen är andra numret i en ny serie årsskrifter. Här har tryckts ett tidigare ej publicerat föredrag från 1973 av före huvudredaktören för Norsk ordbok, Alf Hellevik. Detta behandlar gränsdragningen mellan dialektalt och riksspråkligt ordförråd, ett problem som sannerligen inte är mindre aktuellt i dag, även om problemet torde vara mindre klurigt för svenska förhållanden än för norska. Här presenterar Hellevik något som liknar lösningen på en gordisk knut.

I övrigt kan nämnas en intressant artikel av Dagfinn Worren som presenterar insamlingen av material för *Dictionary of American Regional English* (DARE), även under vissa jämförelser med *Atlas linguarum Europae* (ALE) och *Norsk ordbok*. Vidare innehåller den lilla volymen en uppsats om ordboksdefinitioner och dess formella relation till upp-

slagsordet samt en rad ordförteckningar (räkneord i fasta fraser, färgadjektiv hos Wergeland, Døla-mål i *Dansk-norsk ordbok*) och även en tolkning av ett uttryck i Havamal 70. Volymen avslutas med en debatt mellan Magne Rommetveit och Lars S. Vikør om synonym och ekvivalens, samt slutligen tre litteraturanmälningar. B.S.

*

Jens Cramer, Lars Anton Henriksen m.fl., 699 varme termer. Leksikon til sprogkundskab. 176 s. Århus 1996 (Aarhus universitetsforlag). ISBN 87-7288-609-9. Den här ordboken över språkvetenskapliga termer är användbar inte bara för danskar utan också för svenskar, precis som Ulla Albecks danska stilistik, realiter en uppslagsbok, en gång i världen kunde komplettera Nils Svanbergs motsvarande svenska stilistik. Associationen är inte helt tillfällig eftersom *699 varme termer* vid sidan av lingvistiska termer också innehåller stilistiska och retoriska. Den syn på stil och stilistik som ligger under urval och definitioner förefaller också anknyta till de ovannämnda. Det intrycket bekräftas när man slår på ordet *symbol* och hänvisas till *tegn*; den enda betydelse av ordet som redovisas är alltså språkligt 'tecken'. Och ändå har man ibland varit generös med uppslagsord med anknytning till litterär analys, se t.ex. under *adressat, afsenderinstans, fiktion*.

Huvudsyftet är emellertid att täcka klassiska lingvistiska områden som språkhistoria, grammatik, ljudlära och nyare som semantik, textlingvistik och pragmatik. Dessutom har man också arbetat med gränsområden som socio- och psykolingvistik samt språkfilosofi.

Alldeles lätt att hitta vad man söker är det förstås inte alltid. Vill man veta vad *hyperonym* är för något, finner man att uppslagsordet saknas. Ordet *hyponym* leder till uppslagsordet *underbegreb* där man också möter *øverbegreb*, och slår man upp detta ord finner man den sökta termen. Men en sådan invändning väger lätt jämfört med de möjligheter ordboken erbjuder. Inte minst intressant är att se vilka termer i det internationella utbudet som accepteras respektive ersätts i danskan. Här skiljer sig språken åt, och man anar betydelsen av skillnaderna mellan Sverige och Danmark i lärdomshistorisk bakgrund.

B.S.

Henrik Galberg Jacobsen och Peder Skyum-Nielsen, Dansk sprog. En grundbog, 255 s., Århus 1996 (Det Schønbergske Forlag). ISBN 87-570-1515-5. Denna allmänna introduktion i danska språket på akademisk nivå vänder sig i första hand till danskstuderande på seminarier, lärarhögskolor och universitet. Den innehåller tio kapitel om olika grundläggande ämnen inom dansk språkproduktion och språkanalys, och är utformad så att läsaren kan välja att antingen läsa den från pärm till pärm för att få en helhetsbild av danskt språk, eller att läsa det eller de kapitel som särskilt intresserar honom. De olika kapitlen behandlar skriftlig och muntlig framställning, språkbruksanalys, språknormer, satsens led och satsschemat, juridiskt språk, ordtyper och ordbildning, referat, språklig koncentration och språkliga termer. Varje kapitel kompletteras med kommenterade litteraturanvisningar. Boken innehåller också ett utförligt stickordsregister. C.P.

Henrik Galberg Jacobsen, Saet nyt komma. Regler, grammatik, genveje og øvelser. 79 s. Köpenhamn 1996 (Dansk sprognævnets skrifter. 25. Dansk-lærerforeningen.) ISBN 87-7704-4223. De nya danska kommareglerna träder inte i kraft förrän den nya danska rättskrivningsordboken föreligger, men utgåvan av de nya reglerna redan nu ska ge lärare och andra tid att sätta sig in i bruket. Det kan nämnas att de nya reglerna redan tillämpats i den här på annan plats anmälda 699 *varme termer*. F.ö. förtjänar påpekas att bara en av reglerna är helt ny, nämligen den praktiska uppmaningen: Sätt bara komma före en underordnad sats om du (nästan) lika gärna kunde ha satt parentes om den. B.S.

Hanne Ruus, Danske Kerneord. Centrale dele af den danske leksikalske norm. Bind I, 226 s. København 1995 (Museum Tusulanums Forlag). ISBN 87-7289-348-6.

Hanne Ruus, Danske Kerneord. Centrale dele af den danske leksikalske norm. Bind II. Tillæg til tredje kapitel: De behandlede kandidatord, 313 s. København 1995 (Museum Tusulanums Forlag). ISBN 87-7289-348-6.

I detta imponerande arbete anvisar förf. en metod för att finna en mängd centrala ord i ett språk och visa hur de hänger samman semantiskt. Genom att applicera metoden på danska blir det möjligt för förf. att presentera de centrala delarna av den danska lexikala normen. Urvalet av ord sker på basis av kvantitativa och formella kriterier. Dessa

ord analyseras sedan semantiskt; förf. använder sig här av modern kognitiv semantik. De framplockade orden studeras med avseende på hur de länkas samman av de semantiska relationerna motsättning, över- underordning och del-helhet. C.P.

*

Eva Aniansson, Språklig och social identifikation hos barn i grundskoleåldern. 303 s. Uppsala 1996 (Textgruppen i Uppsala AB). (Skrifter utgivna av Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet 40.) ISBN 91-506-1160-7. Denna avhandling tog sin startpunkt inom projektet Barnets språkliga identifikation, som planlades i mitten på 70-talet med anknytning till framför allt Bengt Lomans och William Labovs studier och modeller. Den metodiskt ytterst stringenta undersökningen vidareför frågor som också tidigare berörts inom projektet, och hanterar med stor skicklighet kvantitativa data på ett intressant och fruktbart sätt.

Själva undersökningen baseras på inspelningar i Eskilstuna av 85 informanter i tre åldersgrupper, gjorda i var och en under tre på varandra följande år, i två olika informella situationer. Det språkliga underlaget utgörs av fonologiska variabler som givit utslag i tidigare studier av stadens vuxenspråk. Lingvistiska data har korrelerats med uppgifter om skolbarnens regionala och sociala bakgrund, om deras sociala ambitioner samt med resultat från tester av språklig och social medvetenhet.

Det visar sig bl.a. att barnens anpassning till den lokala varieteten beror både på föräldrarnas regionala språkvanor och på identifiering med kamrater som talar den lokala varieteten. En sådan anpassning sker emellertid inte automatiskt även om föräldrarna är infödda. Barnen identifierar sig både i språk- och identifikationstest efter sin språkliga självuppfattning. Talarens språk beror dock mer på social ambition än på social bakgrund. Skolan representerar för barnen samhället, och den grupperar dem språkligt. Barnen accepterar detta och är angelägnare att markera kön, lokal tillhörighet och sociala ambitioner. Utvecklingen börjar med att barnen internaliserar en social rangordning för att sedan använda denna för social värdering av språk, men endast 16-åringarna visar resultat som liknar de vuxnas. Informanterna visar bättre resultat än de klasskamrater som inte deltagit i undersökningen, medvetenheten kan alltså tränas. Det finns ingen korrelation

med språkform eller skolframgång. Barn kan ledas av attityder utan att kunna formulera dem. B.S.

Siv Björklund, Lexikala drag och kontextualisering i språkbadslevers andraspråk. 279 s. Vasa 1996 (*Universitas Wasaensis*). (*Acta Wasaensia* 46, *Språkvetenskap* 8.) ISSN 0355-2667, ISBN 951-683-596-1. ISSN 1235-791X. Sedan 1987 har efter kanadensiskt mönster språkbadsmetoden använts i Finland för att lära ut svenska som andraspråk till elever med finska som modersmål. Med början i Vasa har verksamheten nu spridit sig över hela Finland. I den här avhandlingen undersöker förf. i en longitudinell studie den lexikala utvecklingen i svenska hos de första två grupperna av språkbads elever i Vasa (25 elever per grupp); eleverna följdes från daghem (6-åringar) upp till årskurs 4. Som kontroll undersökte förf. den lexikala utvecklingen hos enspråkiga svensktalande elever från samma åldersgrupper.

Den svenska som språkbads eleverna använde under dagstiden bestod dels av helfraser, dels av ord och fraser som ingick i produktion på finska; förf. ägnar ett särskilt kapitel åt den kodväxling hon iakttar här och i äldre stadier. Skolbarnens behärskning av svenskans lexikon undersöks med både muntliga och skriftliga test, och förf. jämför hela tiden med hur de enspråkigt svenska eleverna löser samma uppgifter. Resultaten presenteras ordklassvis för de tre stora ordklasserna (substantiv, verb, adjektiv). I ett avslutande kapitel diskuterar förf. sambandet mellan lexikon och kontext, och menar att både skillnader och likheter mellan språkbads elevernas och de svenska elevernas lexikon kan förklaras i termer av inlärningskontexter. En viktig faktor är att kontrollgruppen hör svenska både i skolan och på fritiden, medan språkbads eleverna bara möter svenska i skolan. Detta visar sig t.ex. däri att de två grupperna hade relativt jämförbara lexikala kunskaper i sådana kontexter där huvuddelen av ordförrådet introducerats i samband med undervisningen, medan de svenska eleverna hade ett rikare ordförråd i i kontexter som saknade stöd från skolan. C.P.

Rut Boström Andersson, Folkliga fågelnamn. Artnamn för beckasinfåglar i nordiska språk. 408 s. + 8 pl.-blad. Uppsala 1996 (*Dialekt- och folkminnesarkivet*). (*Skrifter utgivna genom Dialekt- och folkminnesarkivet. Serie A:26.*) ISBN 91-85540-75-7. ISSN 0348-4475. Denna doktorsavhandling ansluter sig till den ord-och-sak-forskning, som allt sedan Johan Göt-

linds och Lars Levanders insatser på 1930-talet har varit stark i den svenska dialektologitraditionen, men tar givetvis hänsyn till nyare forskning om folklig taxonomi av exempelvis Brent Berlin och, på svensk botten, av Carl-Axel Silow, Ulla Ekvall och Margareta Svahn. Utöver ett par inledande avsnitt om syfte, metod, material, terminologi och tidigare forskning i ämnet ägnas ett par kapitler åt beckasinerna i vetenskaplig och folklig beskrivning, medan ett utgöres av materialpresentation. Denna är i stort sett konsekvent men inte helt lätt att sätta sig in i — det är exempelvis förvirrande att DAL ibland står för Dialekt- och ortnamnsarkivet i Lund och ibland för Dalarna och att man får leta på fem olika ställen efter förklaringar till de versala förkortningarna. Också ljudbeteckningen lämnar en del övrigt att önska. Ett exempel är att *sj* uppges stå för "främre *sj*-ljud"; men nog uttalas *s* och *j* var för sig i åtminstone en del ord av typen *himmelsget* och *horsjude*? I ett följande avsnitt diskuteras och analyseras materialet efter semantiska kriterier: läte, beteende och utseende, förekomst och vistelseplats, nytta etc. Som förf. själv påpekar finns självklart gränsdragningsproblem: syftar en efterled som *höna* på fågelns kacklande läte, eller rör det sig om en likhetsassociation? Kanske svårigheterna ibland hade kunnat bemästras om studien här och var hade utökats med jämförelsematerial från beteckningar på andra slags fåglar, en möjlighet som förf. dock har avstått från. Ibland kommer grupperingsprinciperna i strid med varandra. Den sista gruppen avser artnamn "som återger folkliga föreställningar". I en underavdelning med efterleder bestående av personbeteckningar finns här bl.a. en yrkesbeteckning *slipstensdragare*, med syftning på likhet mellan fåglens läte och det ljud som en (osmord) slipsten åstadkommer. Rimligen borde en sådan beteckning föras till förf.:s grupp 5.1, beteckningar förorsakade av lätesassociation. — I de två sista kapitlen diskuteras folklig namngivning av fåglar samt beckasintermernas ålder. Vidare finns en samling dialektografiska kartor, med kommentarer.

Trots enstaka invändningar i stil med de ovan anförda är Boström Anderssons avhandling en god forskningsprestation med en gedigen materialredovisning och intresseväckande språkvetenskapliga resonemang.

B.P.

Jonas Carlquist, De fornsvenska helgonlegenderna. Källor, stil och skriftmiljö. 261 s. Stockholm 1996 (Graphic Systems). (Samlingar utgivna av Svenska fornskriftsällskapet. Häfte 262, band 82.) ISBN 91-971745-6-4.

ISSN 0347-5026. "Äldre svensk forskning kring fornsvenska helgonlegender har framför allt rört författarbestämning, datering, språklig proveniens och språklig stil. [...] Få monografier har behandlat legendmaterialet som sådant", konstaterar förf. till denna doktorsavhandling helt riktigt i sin inledning. Nu är alltså den luckan fylld, vilket har skett genom en imponerande arbetsinsats parad med intellektuell skärpa och god utblick över det aktuella forskningsläget. Efter inledningsavsnittet följer i kapitel 2 en komplett översikt över de fornsvenska legendkällorna, med en uppdelning av handskriftsmaterialet efter tillkomsttid, proveniens, handskriftstyp samt helgon- och legendtyp. I kapitel 3, "Överflyttning och avskrivning", skiktas texterna i en äldre fornsvensk legendarietradition och en yngre Vadstenatradition. I speciellt det äldre materialet finner man en tydlig strävan till popularisering och ett fritt förhållande till de latinska förlagorna: de teologiska inslagen tonas ner, medan själva handlingen lämnas orörd. Målgruppen är här fr.a. lekmännen. Vadstenamaterialet visar fler tendenser till vad förf. kallar bunden överflyttning, vilket normalt kan tolkas som anpassning efter en monastisk målgrupp. Kapitel 4 är en närstudie av fyra legender med avseende på berättelsestruktur, syntax och interpunktion (den senare blir också föremål för en mer allmän studie i kapitel 6). Kapitel 5, slutligen, undersöker kvantitativt och i ett socialt och kronologiskt perspektiv syntaxen i ett urval legender; huvudresultatet här är att "legendstilen följer en allmän fornsvensk stilutveckling, samtidigt som det sker en anpassning till en monastisk respektive en icke-monastisk publik" (s. 199).

Jonas Carlquists avhandling torde vara en av de mognaste och viktigaste filologiska doktorsavhandlingar i nordiska språk som har skrivits under det senaste decenniet.

B.P.

Gregers Matssons räkenskaper. Utgivna med kommentarer och register av Zeth Alvered. 222 s. + 15 pl. Uppsala 1996 (Svenska Fornskriftsällskapet). (Samlingar utgivna av Svenska Fornskriftsällskapet. Häfte 263, band 82.) ISBN 91-971745-9-0. ISSN 0347-5026. Riddaren och lagmannen Gregers Matsson (början av 1420-talet? – 1494) spelade en icke obetydlig roll i 1400-talets Sverige. Han var hövitsman på Raseborg, senare på Rumlaborg och sist, 1487, på Stegeborg och var vidare lagman i Västmanland och Dalarna och därefter i Uppland. Här utges alla icke-diplomatariska texter som har anknytning till honom, med undantag för kostboken för Stegeborg 1487–1492. Materialet utgörs av räk-

skapsböckerna C 29–32 i Riksarkivet och vidare bl.a. de anteckningar i den ovan nämnda kostboken som bör vara skrivna av Gregers Matsson själv. Alvered gör troligt att Matsson också kan identifieras med hand 1 i räkenskaperna, vilken står för c:a 80 % av texten. Utöver en inledning, med beskrivning av handskrifterna samt de olika skrivarnas stil och språk, kompletteras utgåvan med en ordkommentar, uppgifter om mått, vikt och mynt samt person-, ort- och ordregister. Den är av värde för språkforskare, inte minst ortnamns- och personnamnsexperten, men de omfattande och kunniga kommentarerna gör den också intressant för historiker av skilda slag. B.P.

Stefan E. Hagenfeldt & Rune Palm, Sandstone Runestones. The use of sandstone for erected runestones. 125 s. Stockholm 1996 (Sällskapet Runica et Mediaevalia). (Sällskapet Runica et Mediaevalia. Scripta maiora. 2.) ISBN 91-88568-067. ISSN 1103-7997. Geologen Stefan E. Hagenfeldt och runologen Rune Palm har samarbetat i denna undersökning av runstenar gjorda av sandsten. Medan vikingatidens runstenar oftast var av gnejs eller granit var sandsten brukligt som runstensmaterial under medeltiden. Åtminstone i Uppland var sandsten populärt efter c:a 1050 och så efterfrågat att stenarna ibland kunde transporteras ganska avsevärda sträckor, väl på de kommunikationsleder som vatten kunde erbjuda både sommar och vinter. Troligen var många runstenar av sandsten ursprungligen avsedda för kyrkogårdar och kan enligt boken därför visa läget för några av de äldsta kyrkorna i området. B.P.

Frank Hübler, Schwedische Runendichtung der Wikingerzeit. 190 s. Stockholm 1996 (Gotab AB). (Runrön. Runologiska bidrag utgivna av Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet 10.) ISBN 91-506-1155-0. Frank Hübler från universitetet i Freiburg har i en magisteravhandling undersökt den svenska rundiktningen och resultatet publiceras nu, i något bearbetad form, i den internationellt orienterade Uppsala-serien Runrön.

Efter en forskningsöversikt gör Hübler en noggrann avvägning av urvalskriterier. Dessa producerar drygt 200 inskrifter från svensk vikingatid varefter olika formelgrupper analyseras var för sig i bokens huvudkapitel. Därefter grupperas stenarna efter sitt mer eller mindre tydliga poetiska anslag. Det visar sig därvid t.ex. att ett 80-tal av stenarna, där allitterationen är rent tillfällig, faktisk måste betraktas som

ren prosa och att en mellangrupp innehåller partier där allitterationen måste vara åsyftad. I den andra änden finns så en grupp om ett trettio-tal inskrifter som faktiskt utgör rundikt i Hüblers mening.

Den typiska svenska rundikten skulle då bestå av en sats. I vissa fall kan den sträcka sig till fyra långrader men inte ens då skulle det vara fråga om någon strofbildning av fornyrdislagstyp. Här skulle vi i stället ha att göra med en särskild genre, den svenska rundikten, som skiljer ut sig från den västnordiska diktrepertoaren.

Södermanland leder överlägset diktartigan med Småland på andra plats. Ju högre grad av poetisk gestaltning man kräver, desto mer ökar Södermanlands andel (å andra sidan tycks just i Uppland de poetiska inskrifterna gärna signeras av stolta ristare). Södermanland står också i komplementär distribution till Uppland när det gäller de dikteriska medlen. Den sörmländske runristaren placerar företrädesvis verselementen i de individuella tilläggen där friheten är störst, och därtill skapar han gärna sin allitteration med hjälp av synonymer. Den uppländske däremot arbetar med ordföljden när han vill skapa allitteration och han placerar sin vers bl.a. i tillägg till resarformeln och önskeformeln.

B.S.

Ann-Marie Ivars, Stad och bygd. Finlandssvenska stadsmål i ett regionalt och socialt perspektiv. 184 s. Helsingfors 1996 (Meddelanden från Föreningen för nordisk filologi). (Folkmålsstudier 37.) ISBN 952-90-7585-5. ISSN 0356-1771. I denna rapport från projektet Finlandssvenska stadsmål undersöker Ann-Marie Ivars stadsmålen i Jakobstad och Kristinestad i Österbotten och Ekenäs och Lovisa i Nyland ur dels ett dialektgeografiskt, dels ett sociolingvistiskt perspektiv. Dialektgeografiskt studeras målen i dimensionen dialekt–stadsmål–riksspråk, sociolingvistiskt i dimensionen lägre–högre utbildade.

Efter en inledande översikt över projektet, olika språkarter i svenskan och framväxten av stadsmål, presenterar förf. syfte, metod och material. Två språkprov från varje stad har lagts till grund för analysen, ett som representerar lägre utbildade, ett som representerar högre utbildade. För att kunna jämföra stadsmålet med dialekterna i omgivningen har dessutom för varje stad utvalts ett språkprov från respektive grannsocken. För varje språkprov har förf. gjort en grammatiskiss där hon främst belyser fonologiska och morfologiska förhållanden, men även tar upp intressanta syntaktiska och lexikala faktorer. Som bakgrund till studien har förf. också gjort en grammatik-

skiss för det finlandssvenska riksspråket efter samma mönster.

Huvuddelen av boken är en genomgång av grammatikskisserna för de tre språkproven från varje stad. Detaljstudierna sammanfattas i ett kapitel med titeln "Fyra städer — fyra mönster för den språkliga variationen". Kristinestad visar sig ha ett stadsmål som markerar avstånd mot de omgivande dialekterna genom förenkling och utjämning, Jakobstad saknar eget stadsmål, och också beträffande Ekenäs är gränsen mellan stad och land flytande. I Lovisa, slutligen, som från och med 1980 har finsk majoritet, finns ett stadsmål på retur till förmån för det finlandssvenska riksspråket.

Boken innehåller två kartor, en över det finlandssvenska språkområdet, en förtecknande de s.k. *u*-målen bland de finlandssvenska dialekterna. C.P.

Olle Josephson (red.), Arbetarna tar ordet. Språk och kommunikation i tidig arbetarrörelse. 367 s. Stockholm 1996 (Carlsson Bokförlag). ISBN 91-7203-082-8. Nu duggar slutrapporterna från de olika forskningsgrupperna i forskningsprojektet Arbetarrörelsen och språket: Retorik och agitatorer, Bilder, myter och symboler, Ledare och massmedier, samt nu aktuella Språkbruksmiljöer i den tidiga arbetarrörelsen. De fyra forskarna i denna grupp bidrar i varierande omfattning till föreliggande volym. För huvuddelen av redovisningen står framför allt Olle Josephson och Brigitte Mral medan Marie Hedström och Per Ledin medverkar i blygsammare omfattning.

Olle Josephsons inledande kapitel, Att ta ordet för hundra år sen, tecknar bilden av det slutande 1800-talet med väckelserörelser, diskussionsklubbar, folkhögskolor och nykterhetsloger, d.v.s. den fond av kommunikationsmönster inom vilka arbetarrörelsen hade att verka. Här presenteras också projektets perspektiv, material samt metodiska och teoretiska utgångspunkter; man skriver in sig i en kommunikationsetnografisk tradition med anknytning till kulturhistorisk forskning där också en begreppshistorisk inriktning inryms. I centrum för hela undersökningen står fem olika aspekter av språk, språkbruk och kommunikation: 1. förhållandet mellan tal och skrift (literacy), 2. den kommunikativa kompetensen, 3. den språkliga stilen, 4. nyckelbegreppen och 5. det kommunikativa respektive det strategiska handlandet.

Ur dessa aspekter närstuderas ett antal fall så att utvecklingen inom både manliga och kvinnliga språkmiljöer belyses över perioden 1885–1912. Här uppträder välartade deltagare i Socialdemokratiska diskus-

sionsskolan i Stockholm 1885–86, men vi får också kontakt med den mer outrerade agitatorn Mäster Palm. Vi får inblickar i verksamheten i bl.a. Domnarfvets Arbetareförbund 1890–91 och Stockholms Allmänna Kvinnoklubb 1892, och vi får tillbringa två månader med August Karlsson och Gefle Jernarbetarefackförening 1895. Men dessutom studeras gruppen kring Örebro-Kuriren 1902–05 samt partipressens mötesbild 1892–1912. Genom närstudium av bevarade handlingar får vi följa de problem, mödor och mönster som småningom leder den svenska arbetarklassen mot en ökande kommunikativ kompetens i ett läge där det skrivna ordets utbredning i allt fler funktioner kunnat verka hämmande. "Vi ser faktiskt", skriver Olle Josephson, "hur den typiska svenska föreningsmänniskan tar form, mästerlig i att bilda föreningar och hantera inre verksamhet, skräckslagen inför att uppträda offentligt i större sammanhang" — i detta kan man bara instämma.

Boken är välskriven, intressant och underhållande med talande bilder. Den belyser viktiga faktorer bakom dagens sakligt inriktade och stilistiskt distanserade offentliga svenska — för när arbetarna väl tagit ordet förändrades det offentliga språket. B.S.

Olle Josephson (red.), Stilstudier. Språkvetare skriver litterär stilistik. 188 s. Uppsala 1996. (Ord och stil. Språkvårdssamfundets skrifter. 27.) ISBN 91-7382-736-3. Under senare år har språkvetare med inriktning på stilistik framför allt ägnat sig åt analyser av sakprosa, även om undantag finns (Cassirer, Liljestrand, Melin, Söderberg). Här analyserar dock tio språkforskare med både litterära och språkvetenskapliga metoder ett antal litterära texter. Fyra studier berör romaner, två noveller och två dikter. Martin Gellerstam skriver om "Anföringens estetik" och kan konstatera att typen *sade hon lugnt* är frekventare i ambitiösa engelska romaner än i svenska, där den tydligen ses som tecken på lägre litterär kvalitet. Staffan Hellberg beskriver berättarperspektivet i en roman av Guillou, medan Gun Widmark analyserar språket i Sara Lidmans "Tjärdalen". Hjalmar Söderbergs kanske mest kända novell, "Pälsen", blir föremål för en ingående studie gjord av Peter Cassirer (beträffande schemat s. 116 över textens innehållsstruktur frestas man dock travestera den berömda aforismen om ord och bild till "tusen ord säger mer än ett schema"). Ann-Charlotte Lindeberg och Rune Skogberg undersöker textlingvistik och litterära effekter i en novell av Solveig von Schoultz, och Birger Liljestrand ger en språk- och strukturanalys av Diktonius' dikt "Men". Antologins sista bidrag är inte det minst bety-

delsefulla; där gör Tomas Riad en fin rytmisk studie av Ernst Brunners långa dikt "Konstpaus", på fri men långt ifrån konstlös vers. B.P.

Agneta Lilja, Föreställningen om den ideala uppteckningen. En studie av idé och praktik vid traditionssamlade arkiv — ett exempel från Uppsala 1914–1945. 266 s. Uppsala 1996 (Dialekt- och folkminnesarkivet). (Skrifter utgivna genom Dialekt- och folkminnesarkivet i Uppsala. Serie B:22.) ISBN 91-85540-74-9. ISSN 0348-4483. I denna doktorsavhandling i etnologi står Dialekt- och folkminnesarkivet i Uppsala (ULMA) i fokus, men förf.:s ämnesinriktning gör att etnologiska — men inte dialektologiska — förhållanden i andra delar av landet ibland berörs. En fruktbar teoretisk utgångspunkt för undersökningen är angloamerikanska representationskritiska antropologer som George E. Marcus, Michael M.J. Fischer, Marianna Torgovnick, Johannes Fabian, James Clifford och Stephen A. Tyler, men även Pierre Bourdieu och Michel Foucault har varit givande inspirationskällor. Förutom inledningen med teoretiska överväganden samt diskussion om material och metoder består avhandlingen av fyra innehållsrika avsnitt. Det första kallas "Vetenskapssyn och idéer" och belyser bl.a. den ideologiska bakgrunden till arkivets tillkomst och vidareutveckling. Det andra, "Vetenskapen och verkligheten", skildrar insamlings- och registreringsarbetet, medan det tredje, "Konstruktion av verkligheten", tar upp några arkivteoretiska kärnfrågor: urvalet; realkatalogen som modell av verkligheten; samt relationen mellan arkivet och meddelarna. Den senare frågeställningen formuleras träffande som "Makt och motstånd, dominans gentemot underordning?" Här belyses klart hur ULMA, under den dominerande Herman Geijer, sände ut dubbla signaler till meddelarna: å ena sidan skulle de teckna upp exakt vad de hörde, å andra sidan hade arkivet tolkningsföreträde när det gällde att bedöma vad som var äkta och vad som var oäkta, "ofolkligt". I ett kortare avslutningskapitel diskuteras insamlareetik och professionell strategi samt den kritik av det samtida samhället med dess "upplösningstendenser" som implicit ligger bakom materialurvalet, med dess inriktning på ett föregivet stabilt och harmoniskt bondesamhälle före industrialismens genombrott.

I allt väsentligt kan avhandlingen ses som om inte ett äreminne så dock en historik över det stora Uppsalaarkivet. Även den som ibland i sin yrkesutövning har haft anledning att irriteras över ULMA:s hegemonianspråk gentemot andra arkiv måste känna vemod över att dess

saga nu är all: det har splittrats i en språklig och en etnologisk del och därigenom förlorat det mesta av sin forna styrka. B.P.

Christina Melin-Köpila, Om normer och normkonflikter i finlandssvenskan. Språkliga studier med utgångspunkt i nutida elevtexter. 234 s. Uppsala 1996 (Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet). (Skrifter utgivna av institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet 41.) ISBN 91-506-1187-9. ISSN 0083-4661. I centrum för denna avhandling står finlandssvenskan som språkart, dess förhållande till finskan och till svenskan i Sverige. Genom att studera 289 finlandssvenska elevuppsatser från grundskola och gymnasium från fem olika orter i Finland (Mariehamn, Närpes, Åbo, Lovisa och Björneborg) med särskild inriktning på provinsialismer kan förf. kartlägga hur provinsialismerna försvinner eller tillkommer; ett motsvarande svenskt material (108 uppsatser från Uppsala och Hässleholm) möjliggör också en jämförelse av provinsialismbruket mellan svenska och finlandssvenska elever. Författarens huvudtes är att elevspråket speglar en finlandssvensk norm, som utvecklas i samspel både med dialekterna i Finland och med finskan. Förf. menar att hennes resultat gör det berättigat att se finlandssvenskan som en varietet med delvis annan skriftspråksnorm än svenskan i Sverige.

Inledningskapitlet innehåller förutom syftes- och målprecisering en orientering om språksituationen i Finland, diskussionen om svenskan i Finland, finlandssvenskan som språklig varietet, normer för finlandssvenskan och samspelen finlandssvenska-rikssvenska. Materialet och metoden presenteras i andra kapitlet, och därefter följer en systematisk genomgång av de dialektala dragen i materialet. Morfologin behandlas i kapitel 3, lexikonet i kapitel 4, semantiken i kapitel 5, fraseologin i kapitel 6 och syntaxen i kapitel 7. En sammanfattning av hur det finlandssvenska elevspråket ter sig i undersökningen följer i kapitel 8, medan kapitel 9, som har rubriken "Från elevspråk till vuxenspråk", bl.a. innehåller en jämförelse med språket i nio seminarieuppsatser skrivna av finlandssvenskar och språket i en finlandssvensk kursbok som utgivits i Sverige. I grova drag visar resultatet att finlandismer kan rangordnas efter stilnivå och acceptabilitet. Som förf. konstaterar verkar det som om vissa finlandismer ingår i den finländska skriftspråkstraditionen och används oavsett skribentens utbildning och erfarenhet. Till god hjälp för läsaren är det ordregister som avslutar boken. C.P.

MISS Meddelanden från Institutionen för Svenska Språket vid Göteborgs universitet. Göteborg 1996. ISSN 1102-4518.

Nr 12 Kerstin Nordenstam, Skvaller i kvinnliga och manliga gruppsamtal.

Nr 13 Maria Löfdahl, Ortnamnen på Rörö. En studie i ortnamnssemantik.

Nr 14 Catarina Røjder Pappmehl, "maela verðr einnhverr skapanna málum." Kvinnors och mäns språk i Gísla saga.

Nr 15 Peter Cassirer, Stilistikens plats i nordistiken.

Nr 16 Hans Landqvist, Svenskt författningsspråk i Sverige och Finland. En komparativ studie av några syntaktiska och lexikala drag i skuldsaneringslagstiftningen.

De fem nya MISS-volymerna ger sammantaget en bred bild av institutionens forskningstradition: ortnamnsforskning, studier i lagspråk och isländska sator, stilistik, och, numera, samtalsanalys.

Kerstin Nordenstam rapporterar från projektet Samtalsstrategier hos kvinnor och män i vardagliga gruppsamtal (nr 12, jfr även volymerna 4 och 11 i MISS). Den här gången studerar hon något så intressant som skvaller, en genre som författarinnan ger ytterst goda vitsord. De negativa konnotationer som ordet medför skulle bara bero på okunnighet? I bokens välformulerade sammanfattning tolkas och förklaras rönen ur ett gender-perspektiv. Iakttagelserna av hur gender traderas inom de olika samtalsgrupperna är intressanta — och skrämmande.

Om skillnader mellan mäns och kvinnor språk, eller samtalsstil, handlar också Catarina Røjder Pappmehls uppsats om dialogen i den medeltida isländska sagan om Gisle Sursson (nr 14). Resultaten ligger nära moderna språksociologiska rön, strukturerna är sega! Avslutningsvis diskuteras tolkningen av data: också män visar "kvinliga" språkdrag när de är i underläge och, tvärtom, kvinnor i överläge.

Maria Löfdahls ortnamnsuppsats (nr 13) diskuterar bl.a. analogins betydelse för namngivningen och tendensen till schablonisering och förenkling i namnsystem.

I nr 16 presenteras Hans Landqvists licentiatuppsats om svenskt och finländskt författningsspråk, tillika en pilotstudie som avslutas med en skissering av nya forskningsuppgifter. Valet av just skuldsaneringslagstiftningen dikterades av att den finländska lagen i det här fallet tillkom före den sverigesvenska; den finlandssvenska har alltså inte påverkats av denna. Undersökningen styrs av tre hypoteser som alla bekräftas på någon språklig nivå: 1. De finskspråkiga versionerna av en lag (som ut-

gör underlag för översättning till svenska) påverkar språket i de svenska versionerna. 2. Skillnader mellan svenska och finländska rättsregler avspeglar sig i författningstexter. 3) Anvisningarna för författningstext skiljer sig, vilket har betydelse för utformningen av sådana.

Peter Cassirer hävdar i sin uppsats (nr 15) det obestridliga faktum att stilistiken utgör en del av retoriken, en påminnelse som man med tanke på retorikens frammarsch kunde önska skulle ge utdelning för framtiden. I den aktuella volymen diskuteras som vanligt insiktsfullt, stilistisk analys och själva stilbegreppet, och det är lätt att instämma med Cassirers slutsats (s. 23): "Att analysera stil utan att ta hänsyn till stilens ändamål, effekt och verkan innebär således att man studerar något annat än stil. Dessutom blir det lätt tråkigt." Ett frågetecken skulle jag dock vilja sätta för det hårda påståendet att förutsättningen för stilistisk relevans vore alternativa uttrycksmöjligheter för en och samma sak (s. 1, jfr dock t.ex. ss. 18, 21 och 33) liksom för de drag i citatet som inte ger utrymme för någon stilistisk oavsiktlighet eller omedvetenhet. B.S.

Catrin Norrby, Samtalsanalys. Så gör vi när vi pratar med varandra. 234 s. Lund 1996 (Studentlitteratur). ISBN 91-44-00105-3. Omslagssidan deklarerar att "boken är avsedd som en första introduktion till det mångfacetterade och tvärvetenskapliga forskningsområde som brukar kallas samtalsanalys." Och som sådan kommer denna sympatiska, välstrukturerade och välskrivna bok att fylla sitt syfte. Bl.a. ger den en klagörande vägledning genom den termförvirring som råder på området, inte minst p.g.a. olika internationella skolbildningar, med olika teoretiska och metodiska utgångspunkter, som också presenteras liksom den svenska samtalsforskningen.

Boken vänder sig till studenter på grundnivå och ger därför också vägledning för praktisk analys, med avsnitt om bl.a. transkription, turtagning, turkombination, topiker, kommunikativa strategier och samtalsstilar, och dessutom praktiska råd för hur man ska gå tillväga. B.S.

Gertrud Pettersson, Svenska språket under sjuhundra år. En historia om svenskan och dess utforskande. 251 s. Lund 1996 (Studentlitteratur). ISBN 91-44-48221-3. Det är länge sedan vi fick en mer omfattande svensk språkhistoria, och under mellantiden har forskningen och

ämnet utvecklats på ett vitalt och intressant sätt, under påverkan av riktningar som transformationsgrammatiken, sociolingvistik och den sociohistoriska språkforskningen. Förf. till här anmälda arbete är universitetslektor och docent i nordiska språk vid Lunds universitet, har en mångårig erfarenhet av undervisning i språkhistoria och är ovanligt väl lämpad att på grundval av egna och andras forskningar presentera en modern lärobok i ämnet. Åtskilliga grundfakta som påträffas i föregångarnas arbeten återfinns givetvis här, dock så att syntaxen betonas på bekostnad av ljudhistorien och så att beskrivningen fokuseras på förändringar under nysvensk tid, hela tiden med beaktande av de nya synsätt som senare språkhistoriska forskningar har gett upphov till. För dem som på egen hand vill fördjupa sig i studiet av äldre texter presenteras ett urval handböcker — grammatiker och ordböcker — som kan vara till hjälp. Ett speciellt avsnitt ägnas åt dialekterna och språkhistorien, ett annat åt ort- och personnamn.

Förf.:s framställning präglas av en lyckad kombination av kunnighet, inlevelse och pedagogisk klarhet. Endast i ett avseende vill anmälaren komma med en eftertanke, för att använda förf.:s egen terminologi: skulle hon inte pedagogiskt vinna mer än förlora på att i en kommande upplaga göra ett försök att införliva dialektologien med den vanliga språkhistorien? I växelspelet mellan dialekterna och riksspråket finns en mängd spännande stoff som kan belysas och problematiseras endast i en samlad beskrivning.

B.P.

Språket lever! Festskrift till Margareta Westman den 27 mars 1996. Utgiven av Svenska språknämnden, xiv+324 s. Stockholm 1996 (Svenska språknämnden). ISBN 91-630-4131-6. Professor Margareta Westman, chef för Svenska språknämnden, hyllas i den här festskriften av vänner och kollegor med 46 artiklar i skilda språkvetenskapliga ämnen, av vilka jag här bara kan omnämna ett fåtal. Många av bidragen håller högre klass än man normalt väntar sig av festskriftsartiklar. Detta gäller t.ex. Tor Hultmans uppsats "Grishalsdebatten — en språkstrid på Österlen" där förf. med skrämmande konkretion visar hur en diskussion om ord (uppsvenskt *fläskkarré* mot skånskt *grishals*) kan väcka till liv starka aggressiva känslor med rötter i en regional identitet. Intressant läsning erbjuder också Olle Josephsons "Klipsk flicka läser nordiska språk vid Stockholms högskola eller Grammatik, social ingenjörskonst och språkvård", som med utgångspunkt i en laudaturuppsats som Alva Myrdal 1924 lade fram för Adolf Noreen tycker sig kunna se en

gemensam bas för Adolf Noreens grammatiska tänkande, makarna Myrdals samhällsvetenskapliga idéer och modern svensk språkvård, där en av hörnpelarna är ambitionen att skilja vetenskap och värderingar. I en kort men insiktsfull uppsats skriver Lena Moberg om hur inlån av idiom från engelskan kan ha ett stundom välgörande inflytande på svenskan — de innebär inte bara ett tillskott av nya metaforer utan verkar också kunna blåsa liv i gamla och på ett positivt sätt stimulera till nybildningar. Slutligen vill jag nämna Ulf Telemans bidrag, där han under titeln "Den lätta tumregeln och den svåra verkligheten" diskuterar ett antal fall där ett reflexivt pronomen inte syftar på subjektet i samma sats, som t.ex. *Peters bok om sin far är mycket intressant, Den enda som Peter ville tala med var sin bror och Peter har ingen som öppnar sin post när han är borta*, där *sin* i samtliga fall kan syfta på *Peter*.

C.P.

Jan Svensson och Rolf Hedquist, Den problematiska informationen. Dagspressens bevakning av EU-frågan inför folkomröstningen. 114 s. Stockholm 1996 (Styrelsen för psykologiskt försvar). (Rapport 169-4.) ISSN 1401-2537. Detta är en av sex studier, initierade av Styrelsen för psykologiskt försvar, där den grundläggande frågan är hur en av samhället understödd informationskampanj rörande två motsatta meningsriktningar (ja eller nej till EU) bedrivs i dagens informationsmiljö. Svensson och Hedquist belyser och analyserar i sin rapport hur EU-frågan behandlades i ett antal riksspridda och regionala tidningar. I centrum står frågor av typen Vilka sakfrågor debatteras?, Vilka aktörer deltar i debatten?, Vilken roll intar pressen i debatten? Förf. finner att pressens roll är problematisk i tre olika avseenden. För det första får de läsare som dagligen läser en rikstäckande tidning både mer information och mer djupgående information än de som endast läser lokala tidningar (de senare är i majoritet). För det andra gör de redaktionella rutinerna, som är starkt händelsestyrda, att det är svårt för dagstidningarna att hantera ett ämne som är aktuellt under lång tid. För det tredje fungerar det normala journalistiska sättet att skriva artiklar dåligt när det gäller att hantera komplexa informationsförlopp.

C.P.

Sveriges medeltida ballader utgivna av Svenskt visarkiv. Band 4:1 och 4:2. Riddarvisor II (Nr 131–169 respektive nr 170–196). 342 respektive 358 s. Stockholm 1996 (Almqvist & Wiksell International). ISBN 91-22-

01733-X respektive 91-22-01734-8. Med detta band har utgivningen av Sveriges medeltida ballader kommit att täcka 196 balladnummer. Utgivna är därmed de naturmytiska visorna (bd 1), legendvisorna och de historiska visorna (bd 2) samt riddarvisorna (bd 3 och 4). I detta enastående arbete återstår nu, förutom kommentarbanden och ett supplement- och registerband, kämpavisorna och skämtvisorna (bd 5). Band 5 kan dock låta vänta på sig eftersom de hittills något förbisedda skämtvisorna kräver ytterligare inventerings- och insamlingsarbete. Men detta minskar inte värdet av det vi nu fått, det ger bara mersmak. Redaktionen består som hittills av Bengt R. Jonsson, Margareta Jersild, vilken svarat för melodiederungen, och Sven-Bertil Jansson, som ederat texterna. B.S.

Alexander Zheltukhin, Orthographic Codes and Code-Switching. A study in 16th century Swedish orthography. 297 s. Stockholm 1996 (Almqvist & Wiksell International). (Acta universitatis stockholmiensis. Stockholm Studies in Scandinavian Philology. New series 21.) ISBN 91-22-01738-0. ISSN 0562-1097. Ortografin i svenska 1500-talstexter kan för ett okritiskt öga se ut att variera slumpmässigt. Så är det emellertid inte: Zheltukhin visar i denna avhandling med hjälp av sociolingvistiska metoder för att beskriva variation i det talade språket att den ortografiska variationen hos skrivare verksamma 1541–1618 ofta kan analyseras på ett systematiskt och konsistent sätt. Ett av författarens syften är att skapa en empirisk bas för att på grundval av ortografin datera texter och identifiera skrivare. Han vill också utveckla nya ortografiska metoder för datering, identifiering och rekonstruering av 1500-talstexter, samt diskutera 1500-talets svenska ortografi i ljuset av språkkontakt.

Efter en diskussion av begreppen norm och standard presenterar förf. det material på vilket han applicerar sin sociolingvistiska normteori, bestående av stickprov ur 5 korpora: tryckta arbeten, bl.a. Gustav Vasas och Gustav Adolfs biblar; 418 originaldokument utfärdade av den svenske konungen under perioden 1522–1618; samtliga 93 brev som utgick från det kungliga kansliet i perioden 1568–1592; 90 brev rörande byggnation utställda under Johan III:s regering; samtliga 122 brev utfärdade av hertig Karls kansli under perioden 1570–1599. I sina stickprov har förf. valt att undersöka tolv variabler, bl.a. ändelsen i particip och supinum, skrivningen av modernt initialt <d> (th-/dh-/d-), modernt medialt <v> (-ffu-/-ffw-/-fu-/-fw-), medialt enkelt eller dubbeltecknat <n> efter konsonant och variationen -e-/-ä- och -o-/-å-.

Kapitel två och tre ägnas åt allmänna tendenser i 1500-talets ortografi, och kapitel fem och sex analyserar variationen hos individuella skrivare. I det teoretiskt viktiga mellanliggande fjärde kapitlet presenterar förf. sin syn på variation, förändring och konstans med hänsyn till 1500-talets ortografi. Det sjunde kapitlet behandlar ortografisk kodväxling, och tar bl.a. upp utländska influenser på 1500-talsortografien. Studien sammanfattas i det åttonde kapitlet. C.P.

*

Olof Brattö, *Personnamn i Bohuslän. IV: Morlanda 1528–1925*. Göteborg 1996 (förf.:s förlag). Undersökningsområdet i denna del av Olof Brattös stora serie om personnamn i Bohuslän omfattar Morlanda pastorat på Orust och innehåller, som förf. påpekar, "inte bara flera fiskelägen utan också en stor och välmående landsbygd". För den äldsta tiden, fram till 1711, utgörs materialet av jordeböckerna 1528–1573, mantalslängderna 1610–1645 samt mantalslängderna 1700–1748. För varje sekel karakteriseras namnskicket med avseende på bl.a. frekvens samt tradition och förnyelse. Namnen 1711–1925 är hämtade från kyrkoböckernas doplängder. Här grupperas materialet kronologiskt i betydligt fler grupper, med åren 1817, 1845, 1865, 1882, 1896 och 1910 som gränsår. Detta är bokens första huvudavsnitt. I det andra diskuteras frågor som namnskick — namnskatt, flera namn — dubbelnamn, uppkallelse, dopnamn — tilltalsnamn samt särskilda namn. "Sammanfattning" s. 125 visar sig bestå i en kort jämförelse av materialet med det namnskick som belyses i Ingvar Fredrikssons *Dopnamn i dopboken för Tengene församling i Västergötland 1688–1979* (1982). Det är ett av de tyvärr alltför få tillfällena i den nu avslutade serien där förf. utnyttjar den samtida svenska personnamnsforskningens resultat. Fler utblickar över den svenska och nordiska personnamnslitteraturen hade otvivelaktigt ökat de redan nu givande arbetenas värde. B.P.

Eva Brylla (red.), *Behövs en ortnamnslag? Handlingar från ett endags-symposium i Uppsala den 20 april 1994*. 48 s. Uppsala 1995 (Skrifter utgivna av ortnamnsarkivet i Uppsala. Serie B. Meddelanden 10.) ISBN 91-85452-22-X. Bidragsgivare i denna skrift är Eva Brylla, som i ett inledningsanförande skissar bakgrunden till sammankomsten, Bengt Pamp, som analyserar behovet av en lag, Olle Millgård, som diskuterar över-

väganden och diskussioner bakom lagstiftningsförslag samt Helmer Gustavson, som redovisar kulturminnesvårdens syn på möjligheten att lagstifta till ortnamnens skydd. Till bidragen är fogade diskussionsinlägg från de övriga symposiedeltagarna.

Den stora skiljelinjen tycks framför allt gå mellan kulturminnessidan där möjligheterna att få ett, om än bräckligt skydd tycks snabbast realiserbart, och den mer språkligt inriktade sidan, med önskemål om en speciallagstiftning till ortnamnens skydd, som i Norge. Nackdelen med den senare ståndpunkten är förstås tidsutdräkten, men hur som helst har vid det här laget ändå något skett: i kulturminneslagen kommer nu ortnamnen att ingå som en viktig del i skyddet av kulturlandskapet. Man får bara hoppas att detta inte blir ett alibi för ett i framtiden mer utökat och genomarbetat skydd.

B.S.

Volkert E. Faltings, Nordfriesische Grabhügelnamen mit anthroponomischem Erstglied. Zur Form und Flexion älterer nordfriesischer Rufnamen. V + 186 s. Odense 1996 (Odense University Press). (NOWELE. Supplement vol. 14.). ISBN 87-7838-188-6. ISSN 0900-8675. Namnen på gravhögar är föga utforskade i den nordiska onomastiken. Det kan därför vara skäl att uppmärksamma denna undersökning av motsvarande namn på fr.a. de nordfrisiska öarna Föhr, Amrum och Sylt, med speciell inriktning på tvåledade namn med personnamn i förleden. Liksom i Norden spelar de frisiska gravhögarerna och deras namn en viktig roll i kulturlandskapet: de har tjänstgjort som tingsplatser, på dem har vårdkasar brunnit, de har fungerat som avrättningsplatser, och man har förknippat dem med övernaturliga väsen, främst underjordiska dvärgar. Ett avsnitt i avhandlingen ägnas åt namnens ordbildningsstruktur; här diskuteras bl.a. kompositionsfogen och valet av huvudled. Ett omfattande morfologiskt kapitel analyserar förleden, med en huvudindelning efter kompositionsfogens art: *-s-*, *-n-*, *-e-* och \emptyset . Avslutningskapitlet diskuterar bl.a. de kronologiska aspekterna. Det äldsta namnskiktet torde härröra från sen vikingatid och tidig medeltid, medan undantagsvis namn på en historiskt belagd person kan ge en datering till 1800-talet.

Avhandlingen behandlar sitt ämne i alla relevanta delar, har en klar och vettig disposition och förmedlar en myckenhet nyttig kunskap.

B.P.

*Från götarna till Noreens kor. Hyllningsskrift till Lennart Elmevik på 60-årsdagen 2 februari 1996. 216 s. Uppsala 1996. (Skrifter utgivna genom Ortnamnarkivet i Uppsala. Serie B. Meddelanden 11.). ISBN 91-85452-23-8. ISSN 0347-2027. Ovan s. 189 anmäldes en huvudsakligen dialektologiskt inriktad festskrift till Lennart Elmevik. Det har dock kommit ytterligare en, som är mer onomastiskt präglad och är författad av äldre och yngre namnforskare på Uppsala arkivcentrum. Bland bidragen må först nämnas Thorsten Anderssons "Götar", som ger goda argument för att folkslagsbeteckningen inte har topografisk bakgrund utan, som länge har hävdats, betyder 'män'. Eva Brylla behandlar fornsvenska mansbinamn på -a (*Dyna, Gylda, Stura*), och Staffan Fridell skriver om namnet *Kinnevalds härad*, vars förled tolkas som en form av fsv. *kind 'ätt, släkt, folkslag' (man saknar en motivering till att det topografiska *kind*, som ingår i det skånska *Fjälkinge*, är omöjligt). Andra viktiga bidrag är Mats Wahlbergs "Kyrkegränden och Pinngränden. Namn på byklungor och sockendelar" samt Per Vikstrands studie av ortnamnelementet *skälv*. B.P.*

*Norsk stadnamnarkiv 75 år. 1921–1996. Avdeling for namnegransking. Årsmelding 1995. Red. av Tom Schmidt. 235 s. Oslo 1996 (Universitetet i Oslo. Institutt for nordistikk og litteraturvitskap). ISSN 0333-0729. Norsk stadnamnarkiv instiftades 1921 och har som andra liknande institutioner varit utsatt för åtskilliga administrativa och verbala reformer. År 1978 överfördes arkivet till universitetet i Oslo och fick i samband därmed år 1979 namnet *Institutt for namnegransking*, en benämning som blev olämplig när institutet 1990 gick upp i den nybildade storinstitutionen *Institutt for nordistikk og litteraturvitskap*; nu heter det *Avdeling for namnegransking*. I denna festskrift med anledning av arkivets 75-årsjubileum tecknar Botolv Helleland arkivets historia och kommer därvid också in på det nationella och internationella samarbetet; här nämns bl.a. NORNA (Nordiska samarbetskommittén för namnforskning), ICOS (International Council of Onomastic Sciences) och UNGEGN (United Nations Group of Geographical Names). I övrigt består boken av ett antal artiklar om ortnamn; här märks bl.a. Thorsten Anderssons studie av sjönamnet *Losna* i Gudbrandsdalen. Andra uppsatser, t.ex. Eli Johanne Ellingsves om ortnamnens behandling i några norska språkvetenskapliga verk, ligger på en mer teoretisk basis. Namnnormeringsfrågor behandlas av flera författare: Margit Harsson, Peter Hallaråker, Terje Larsen, Peter Slotte och Anne*

Svanevik. Ett fåtal bidrag ägnas åt personnamn och ett åt husdjursnamn.
B.P.

Gunnar Pellijeff, Ortnamnen i Norrbottens län. Del 14. Övertorneå kommun. Bebyggelsenamn. 140 s. Umeå 1996 (Dialekt-, ortnamns- och folkminnesarkivet i Umeå). (Övre Norrlands ortnamn utgivna av Dialekt-, ortnamns- och folkminnesarkivet i Umeå.) ISBN 91-86372-29-7. ISSN 0348-7237. I och med denna del har åtta band utkommit i serien *Ortnamnen i Norrbottens län*. Samtliga har Gunnar Pellijeff som författare. I det första huvudavsnittet i den här anmälda delen finns först ett avsnitt om Övertorneå kommun, med bl.a. en diskussion om namnet *Torneå*, som ger vid handen att det rör sig om ett gammalt namn på Torneälven, en vapenbeteckning *tornio* 'spjut' (en skåning associerar ovillkorligen till det gamla sydsåkanska vattendragsnamnet *Gladsax* 'det glänsande svärdet'). Därefter behandlas namn på byar och bydelar i de två socknar som bildar kommunen, Hietaniemi socken och Övertorneå socken. I ett avsnitt för sig beskrivs namnen på gårdar. För samtliga namnbestånd gäller att praktiskt taget alla namn är finska eller samiska. I övrigt kan bara noteras att Pellijeffs etymologiska resonemang så vitt anmälaren kan bedöma är kunniga och övertygande. Framställningen är bred och hade kanske här och var vunnit på en viss uppstramning
B.P.

Rivista Italiana di Onomastica. Vol. II. No 1-2. Direttore: Enzo Caffarelli. 500 s. Roma 1996 (Società Editrice Romana). I en tid då man här i Norden känner allt snålare vindar blåsa kring namnforskningen kan det vara intressant att notera att tendensen inte är internationell. Den här anmälda tidskriften har inte nått redaktionen med sin första årgång, där rimligen mål och inriktning finns angivna. Emellertid kan den andra årgången ge god vägledning. Först och främst: det är en inponerande ambitiös och påkostad tidskrift. Bidragen, av vilka flertalet är skrivna på italienska och några få på franska och spanska, grupperas i tre avdelningar, en för personnamn, en för ortnamn och en för litterära namn. Att döma av de två anmälda numren spelar ortnamnen en relativt liten roll — de ägnas en studie i vardera häftet. Bland bidragen kan nämnas artiklar om "artistnamn" — *Madonna* i stället för *Luisa Veronica Ciccone*, *Sophia Loren* i stället för *Sofia Scicolone* —, om namn hos Beckett och Goldoni, och om slaviska ortnamn i Italien. I

slutet av varje häfte finns sammanfattningar av artiklarna på italienska och engelska. De nordiska namnforskare som vill bevaka romansk onomastik gör klokt i att bekanta sig med tidskriften. Både abonnemang (för f.n. 700 lire per år) och enstaka häften kan beställas från Società Editrice Romana s.r.l., via Rialtole, 00316 Roma, Italien.

B.P.

John Kousgård Sørensen, Danske sø- og ånavne. 8. Tilføjelser. Analyser. Registre. 637 s. København 1996 (C.A. Reitzels forlag). (Navnestudier udgivet af Institut for Navneforskning. Nr. 35.) ISBN 87-7876-015-1. Med detta åttonde band är John Kousgård Sørensens väldiga enmansarbete om danska sjö- och vattendragsnamn avslutat. I den sista delen finns som rimligt är ett omfattande inledande kapitel (c:a 180 s.) med tillägg och rättelser. Kapitel 2 är betydligt kortare; här diskuteras materialavgränsningen samt kriterier för restitution av vattensamlings- och vattendragsnamn. Kapitel 3 benämns "Dannelsesprocessen" och har en formell och en semantisk huvudavdelning. I den förra grupperas namnen i enledade och tvåledade, med åtskilliga underavdelningar. Den semantiska avdelningen delas i anslutning till Kurt Zilliacus upp i en ord- och en namnsemantisk del; i den senare diskuteras namngivningsgrunder som vattendragets egenskap med avseende på natur och topografi, dess funktion och dess relation till "noget uden for vandet værende". Kapitel 4 omfattar ett femtiotal sidor och dryftar namnens ålder. Här avvisas bl.a. kortfattat men effektivt Kuhns tes om förindoeuropeiska namn i Väst-Danmark; de äldsta namnen delas upp i en indoeuropeisk, en germansk och en samnordisk grupp. Det sista kapitlet anknuter till Vibeke Dalbergs avhandling *Stednavneændringer og funktionalitet* (1991) och diskuterar namnändringsfrågor som reciprocering, epexeges och ellips.

Danske sø- og ånavne innebär en i nordisk onomastisk lärdoms-historia enastående forsknings- och arbetsprestation. Anmälaren vill gärna begagna tillfället att gratulera förf. till ett väl fullbordat verk och den nordiska namnforskningen till ett standardarbete som kommer att utnyttjas av nuvarande och kommande forskare för överskådlig tid framåt.

B.P.

Författarna

- Bragg, Lois*, Ph.D., associate professor, Gallaudet University, Department of English, Kendall Green, 800 Florida Ave. NE, Washington, DC 20002-3695, USA
- Frederiksen, Brita Olrik*, mag.art., universitetslektor, Københavns universitet, Det arnamagnænske Institut, Njalsgade 76, DK-2300 København S, Danmark
- Heller, Rolf*, Dr., Lene-Voigt-Straße 4/748, D-04289, Leipzig, Tyskland
- Herschend, Frands*, universitetslektor, Uppsala universitet, Institutionen för arkeologi, Gustavianum, S-752 20 Uppsala, Sverige
- Pamp, Bengt*, docent, Dialekt- och ortnamnsarkivet i Lund, Helgonabacken 14, S-223 62 Lund, Sverige
- Platzack, Christer*, professor, Lunds universitet, Institutionen för nordiska språk, Helgonabacken 14, S-223 62 Lund, Sverige
- Sayers, William*, Dr., Cornell University, Icelandic collection, NY, USA
- Söderberg, Barbro*, professor, Stockholms universitet, Institutionen för nordiska språk, S-106 91 Stockholm, Sverige
- Taylor, Marvin*, Ph.D., Ruhr-Universität Bochum, Germanistisches Institut, Skandinavistik, D-44780 Bochum, Tyskland
- Wolf, Kirsten*, professor, The University of Manitoba, Dept. of Icelandic Language and Literature, University College 572, Winnipeg, Manitoba, Canada R3T 2N2, Kanada
- Wollin, Lars*, docent, universitetslektor, Uppsala universitet, Institutionen för nordiska språk, Box 513, S-751 20, Uppsala, Sverige

MEDDELANDE

Vid sammanträde i Lund den 11 februari 1997 med Styrelsen för stiftelsen Arkiv för nordisk filologi lämnade Bengt Pamp sitt uppdrag som redaktör för ANF, vilket han tillsammans med Christer Platzack hade innehaft sedan utgivningen av band nr 103, årgång 1988 (därtill redaktionssekreterare 1979–1994). Till ny redaktör utsågs Bengt Pamps efterträdare som arkivchef vid Dialekt- och ortnamnsarkivet i Lund, docent Göran Hallberg (tillika redaktionssekreterare fr.o.m. 1995). Redaktionen är i övrigt oförändrad. ANF:s adress är Helgonabacken 14, S-223 62 Lund. ANF distribueras av Lund University Press.